

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΒΛΑΣΤΑΡΗ

ΗΤΟΙ

κριτική ἔκδοσις πάντων τῶν κατανουκτικῶν καὶ ἀντιαιρετικῶν Στιχηρῶν καὶ Μακαρισμῶν τοῦ Ματθαίου Βλάσταρη (ιδ' αἰ.), ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γνωστῶν χειρογράφων κωδίκων (editio princeps).

Υ Π Ο
Π. Β. Π Α Σ Χ Ο Υ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Τηροῦντες παλαιότεραν μας ὑπόσχεσιν προβαίνομεν σήμερον, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν συνόλου τοῦ ἀγνώστου μέχρι πρό τινος καὶ ἀνεκδότου εἰσέτι ὑμνογραφικοῦ ἔργου τοῦ Ματθαίου Βλάσταρη, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε μία ἐκ τῶν κορυφαίων ὀρθοδόξων φησιολογικῶν τοῦ ιδ' αἰῶ- νος, ὄχι μόνον εἰς τὸν τομέα τῆς πρακτικῆς καὶ συστηματικῆς παρουσιάσεως τῶν Κανόνων διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Συντάγματός» του, ὅπερ —ὡς γνωστόν— ἐπεσκίασε πάντα τὰ σχετικὰ πρὸς τοὺς Κανόνας ἔργα τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ δράσεως τῶν τετα- ραγμένων χρόνων του, ἀγωνισθεὶς μετὰ σοφίας καὶ συνέσεως ὑπὲρ τῆς ὀρθο- δόξου πίστεως, διὰ τῆς συγγραφῆς μεγάλων καὶ σπουδαίων θεολογικῶν, ἀν- τιρρητικῶν, ὑμνογραφικῶν κ.ἄ. ἔργων του, τῶν ὁποίων τὴν ἔκδοσιν ἐπιίξο- μεν, ἂν θέλῃ ὁ Θεός, νὰ ὀλοκληρώσωμεν εἰς τὸ μέλλον.

Ἴσως πρέπει νὰ τονισθῇ καὶ πάλιν, ὅτι, παρ' ὄλην τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν βαρύτητα ποὺ ἔχει ὁ ιδ' κυρίως αἰὼν διὰ τὴν ὑστεροβυζαντινὴν περι- οδον, δὲν δυνάμεθα δυστυχῶς νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸν γνωρίζομεν πλήρως — εἰς ἔκτασιν ἢ εἰς βάθος. Ἐξ αὐτῆς δὲ ἀκριβῶς τῆς ἀπόψεως, ἡ ἀνάγκη συγγραφῆς νέων σχετικῶν (ἱστορικῶν-φιλολογικῶν-θεολογικῶν) μονογραφικῶν, ὡς καὶ ἡ ἔκδοσις τῶν ἀνεκδότων κειμένων τῆς ἐποχῆς δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι λίαν αἰσθη- τὴ εἰς τοὺς ἐρευνητάς, οἱ ὁποῖοι, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἄρτι δημοσιευομένων κει-

μένων, ἐπαρεκτιμοῦν συγχάκεις τὰς μέχρι τοῦδε σχηματισθείσας ἢ ἐκφρασθείσας ἀπόψεις των, ἢ ἀναθεωροῦν γνωστὰς ἤδη παλαιότερας θεωρίας. Τούτων οὕτως ἐχόντων, νομίζομεν ὅτι, διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν λειτουργικῶν ὕμνων τοῦ Βλάσταρη, ἐκτὸς τῆς σπουδαίας προσωπικότητος τοῦ ὕμνογράφου, φωτίζεται ἀρκούντως καὶ ἡ θρησκευτικὴ, πνευματικὴ, θεολογικὴ καὶ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης, κατὰ τὸν συγκλονιστικὸν ἐκεῖνον ἰδ' αἰῶνα, ἰδιαίτερος ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἡσυχαστικὰς λεγομένας ἐριδας καὶ συζητήσεις περὶ τῆς θείας Χάρτιος, ἢ καὶ εἰς ἐκεῖνας περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐκτὸς δὲ πάντων τούτων, παραμένει πάντοτε τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ποιητικὴν καὶ θεολογικὴν ἀξίαν τῶν ὑψηλῆς ἐμπνεύσεως ὕμνων τοῦ Ματθαίου, διὰ τῶν ὁποίων δύναται οὐσιαστικῶς νὰ τραφή καὶ δαφυλῶς νὰ ποτισθῇ ἡ πολλαπλῶς δοκιμαζομένη καὶ συνεχῶς πεινῶσα καὶ διψῶσα ψυχὴ τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Πρὸς τούτοις, δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς θέσεως, ὅτι «θ' ἀπετέλει ὄφελος ὄχι μικρὸν διὰ τὴν ὀρθόδοξον λατρείαν, ἐάν, εἰς μελλοντικὴν ἀναθεώρησιν τῶν ἐν χρήσει λειτουργικῶν βιβλίων, ἐπελέγοντο ἐνδεχομένως καὶ τινες ἐκ τῶν ποιητικωτάτων πλὴν ἀγνώστων μέχρι τοῦδε ὕμνων τοῦ Ματθαίου, πρὸς συμπλήρωσιν ὑπαρχόντων κενῶν, ἢ καὶ ἀντικατάστασιν ἴσως δι' αὐτῶν ἄλλων ὕμνων, ὀλιγώτερον ἐπιτυχῶν ὡς πρὸς τὴν ποιητικὴν σύλληψιν ἢ θεολογικὴν ἐκφρασιν καὶ δύναμιν»¹.

Ὅσον καὶ ἂν ἀληθεύῃ ἡ ἄποψις, ὅτι σπανίως ἀναγινώσκονται αἱ Εἰσαγαγαί², ἐκρίναμεν σκόπιμον νὰ προτάξωμεν τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν ὕμνων τοῦ Βλάσταρη μίαν σύντομον τοιαύτην, ὅπου διαλαμβάνομεν ὀλίγα τινα περὶ τοῦ Ματθαίου καὶ τῶν ἔργων του, ὡς καὶ τινα περὶ τῶν μετρικῶν ἢ ἄλλων προβλημάτων, τῶν σχετικῶν πρὸς τοὺς ἐκδιδομένους ὕμνους.

Ἀκολουθοῦντες πάντοτε τὴν συντηρητικὴν ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν ἐκδοσιν ἀρχαίων κειμένων γραμμὴν, ἀπεφύγαμεν τὰς τολμηρὰς διορθώσεις, εἰς δὲ τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα (*apparatus criticus*) ἠγκέσθημεν νὰ σημειώσωμεν τ' ἀπαραίτητα μόνον, διὰ νὰ μὴ καταστήσῃ τοῦτο δυσανάγνωστον διὰ τῆς ὑπερφορτώσεως. Ὡς πρὸς τὴν εἰδικὴν, τέλος, μέθοδον κριτικῆς ἐκδόσεως λειτουργικῶν ὕμνων, εἴχομεν ὡς συμβούλους —πλὴν τῶν εἰδικῶν σημείων τῶν χειρογράφων κωδίκων— πρῶτον, τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ψάλλονται οἱ ὕμνοι οὗτοι, καὶ δεύτερον, τὰς ἀναλόγους συγχρόνους κριτικὰς ἐκδόσεις λειτουργικῶν κειμένων ὑπὸ τῶν *Maas-Trypanis*, *José Grosdidier de Matons*, *G. Schirò* (καὶ τῶν *Συνεργατῶν* του ἐν τῇ γνωστῇ σειρᾷ «*Analecta Hymnica Graeca*») κ.ἄ.

1. Βλ. Π. Β. Πάσχου, Ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης καὶ τὸ ὕμνογραφικὸν ἔργον του, Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 286.

2. Βλ. Α.-J. Festugière, *Historia Monachorum in Aegypto*, Bruxelles 1971, σελ. VI.

* * *

Παρά τα πιθανά λάθη και τὰς ἐλλείψεις τῆς παρούσης μελέτης καὶ κριτικῆς ἐκδόσεως, θέλομεν νὰ πιστεύωμεν, ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ ποῖαν τινα συμβολὴν εἰς τὴν βαθυτέραν πνευματικὴν γνωριμίαν πρὸς τὸν σημαντικὸν ὄσον καὶ τεταραγμένον ἐκεῖνον ἰδ' αἰῶνα, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει μίαν ἐξαιρετικὴν ὄντως ἀνθησιν καὶ ἀναγέννησιν τῶν θεολογικῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν γραμμάτων. Ἐπιθυμοῦμεν δὲ θερμὰς καὶ ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς νὰ ἀπευθύνωμεν τὰς εὐχαριστίας μας πρὸς ὄλους ἐκείνους τοὺς φίλους, Ἕλληνας καὶ ξένους, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐβοήθησαν, ὁ καθεὶς μὲ τὸν τρόπον καὶ τὰς δυνατότητάς του, πρῶτον νὰ ἀποκτήσωμεν ἀντίγραφα τῶν ἐιδικῶν χφφ, εἶτα δὲ νὰ φέρωμεν εἰς πέρας τὴν ἔρευναν τῶν χειρογράφων καὶ τὴν βάσει τούτων ἐκδοσιν τῶν ὕμνων τοῦ Βλάσταρη. Ὅλως ἰδιαιτέρας εὐχαριστίας ἀπευθύνωμεν καὶ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «Θεολογία» διὰ τὴν εἰς τὰς σελίδας τῆς πρόφρονα φιλοξενίαν τῆς κριτικῆς ταύτης ἐκδόσεως, ἐτοιμῆς μὲν ἀπὸ τριετίας καὶ πλέον, μόλις δὲ σήμερον ἀξιουμένης νὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Π.Β.Π.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 28 Νοεμβρίου 1979

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ο ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΒΛΑΣΤΑΡΗΣ¹.

Ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης², γεννηθεὶς πιθανώτατα ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἰγ' αἰῶνος, ὑπῆρξεν ὁ διαπρεπέστερος ἐκ τῶν πνευματικῶν τέκνων τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἱερᾶς Μονῆς τῆς Περιβλέπτου κύρ-Ἰσαάκ, ὅστις ἐποίμανεν ἕως πρότερον ὡς ἀρχιεπίσκοπος τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεσσαλονίκης³, περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ βίου του ἀπεδύθη τὸν ἐπισκοπικὸν μανδύαν, ἐνδυσθεὶς τὸ πτωχὸν καὶ ἀπέριττον τριβώνιον τοῦ μοναχοῦ, ἱδρυτῆς καὶ κτίτωρ τῆς ἐν λόγῳ ἱ. Μονῆς γενόμενος. Δυστυχῶς, περὶ τοῦ ἱεροῦ προσώπου τοῦ Ματθαίου δὲν ἀνευρέθησαν ἄχρι τοῦδε ἀκριβεῖς βιογραφικαὶ πληροφορίαι. Ἡ στερεωτέρα βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐδράζεται μικρὸν περὶ τοῦ ἀνδρὸς βιογραφικὸν σχεδιάσμα, τὸ ὁποῖον παλαιότερον ἐπεχειρήσαμεν, εἶναι ἡ πληροφορία τοῦ χειρογράφου κώδικος Μοναχ. 508⁴, ἐπαναλαμβανομένη καὶ εἰς τὸν κώδ. 290 (236) τῆς Συνοδ. Βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας⁵: «Οὗτος, ὁ τοῦ παρόντος λόγου συγγραφεὺς, ἐν Θεσσαλονίκῃ ἦν, μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος, ἀνὴρ εὐλαβῆς καὶ λόγιος καὶ τὰ θεῖα σοφός, μαθητὴς χρηματίσας τοῦ ἐν μοναχοῖς θαυμαστοῦ ἐκείνου κύρ-Ἰσαάκ καὶ ἐν τῇ μονῇ τούτου τὸ τέλος δεξάμενος». Νεώτερα σημειώματα, ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω κυρίως βασιζόμενα, μᾶς πληροφοροῦν ὅτι «ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης [ἦτο] ἱερομόναχος Θεσσαλονικεύς,

1. Βλ. πλατυτέραν διαπραγματέυσιν τοῦ θέματος ὡς καὶ ἐκτενῆ βιβλιογραφίαν, ἐν Π. Β. Πάσχου, Ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης καὶ τὸ δημογραφικὸν ἔργον του [ἐν τοῖς ἐφεξῆς: Πάσχου, Βλάσταρης...], Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 37 ἐξ.

2. Ἐκ τῶν γνωστῶν εἰς τὰ χφφ τύπων τοῦ ὀνόματος Βλάσταρης, -ρη, Βλάσταρις, -ρι ἢ -ρεως καὶ Βλαστάρης, -ρη, ματὰ μακρὰν σκέψιν καὶ ἔρευναν κατελήξαμεν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ πρώτου τύπου, τοῦ πλέον διαδεδομένου εἰς τὰ χφφ, στενωῶς δὲ συγγενέοντος ἐπίσης πρὸς τὰ σήμερον γλωσσικῶς κρατοῦντα (βλ. καὶ Πάσχου, Βλάσταρης..., σελ. 61-62, σημ. 1), ὡς καὶ πρὸς τὰ ὑπάρχοντα εἰσέτι ἐν πολλαῖς περιοχαῖς τῆς Ἑλλάδος οἰκογενειακὰ ὀνόματα.

3. Βλ. Γ. Θεοχαρίδη, «Ὁ Ματθαῖος Βλάσταρις καὶ ἡ μονὴ τοῦ κύρ-Ἰσαάκ ἐν Θεσσαλονίκῃ», ἐν «Byzantion» XL, 1970, σελ. 446 ἐξ.

4. Βλ. χφ. Μοναχ. 508 (ιδ' αἰ.), f. 147r (ἐν τῇ κάτω φᾶ).

5. Βλ. χφ. Μοσχ. 290 (Vlad. 236), ις'-ιζ' αἰ., f. 243r (ὡσαύτως ἐν τῇ κάτω φᾶ), ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου του «Περὶ τῆς θείας Χάριτος ἣ περὶ τοῦ θείου Φωτός».

συγγραφεὺς τῆς νομικῆς ἐπιταγῆς· ἤκμαζε δὲ ἐν ἔτει 'ρωμγ' (=1335), ὡς φαίνεται ἐξ ὧν αὐτὸς γράφει περὶ τοῦ ἁγίου Πάσχα)¹. Ἡ «νομικὴ ἐπιταγή» δὲν εἶναι ἄλλη βεβαίως, ἀπὸ τὸ «Σύνταγμα» κατὰ στοιχεῖον τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων, τὸ ὁποῖον, ἅμα τῇ κυκλοφορήσει του, μετεφράσθη εἰς ὄλας σχεδὸν τὰς γλώσσας τοῦ τότε ὀρθοδόξου κόσμου καὶ ἐπεσκίασε πάντα τὰ νομικὰ ἐγχειρίδια (ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα τοῦ Ἄρμενοπούλου), ὡς ἡ πλέον πρακτικὴ καὶ συστηματικὴ «νομικὴ ἐγκυκλοπαιδεία»². Ἐν τῇ Προθεωρίᾳ, λοιπόν, τοῦ «Συντάγματός» του ὁ Ματθαῖος ἐπαναλαμβάνει τὴν γνωστὴν χρονολογίαν 1335 ὡς ἔτος καθ' ὃ συνεγράφη τὸ ἔργον τοῦτο: «εἰη δὲ μήτε τοὺς ἐντυγχάνοντας τῷ συγγράμματι τῷδε τινὸς τῶν χρησίμων, μήτε μὴν ἡμᾶς τῶν ἀμοιβῶν τοῦ πόνου διαμαρτεῖν· ὡς ἂν μηδὲ ὁ χρόνος λανθάνων εἴη τοὺς ἐντυγχάνοντας, ὅς ὑπ' αὐγὰς ἡλίου τὰ τῆς πραγματείας προσήνεγκε ταυτησί, μετὰ τὴν ἐξαπλῆν τῶν ἐτῶν χιλιάδα, καὶ τὴν ὀκταπλῆν αὔθις ἑκατοντάδα, τρίτον καὶ τεσσαρακοστὸν ἔτος τὴν φορὰν ἀτεχνῶς ἐμέτρει τοῦ χρόνου» (ἦτοι: 6843=1335)³.

Ἄνδρωθεις καὶ διελθὼν ὡς ἱερομόναχος τὰ ἔτη τῆς ζωῆς του ἐν μέσῃ Θεσσαλονίκῃ ὁ Ματθαῖος, καὶ δὴ ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ τοῦ κυρ-Ἰσαάκ (ἦτις καὶ σφίζεται μέχρι σήμερον, πιθανώτατα δὲ εἶναι ὁ ἐνοριακὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος παρὰ τὴν Ἑγνατίαν ὁδόν)⁴, πρέπει νὰ ἦλθεν ἴσως εἰς γνωριμίας, ἐπαφὰς ἢ σχέσεις πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας⁵ τῆς ἐποχῆς του, οἱ ὁποῖοι ἐγεννήθησαν ἢ ἔδρασαν ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὸν κρίσιμον τοῦτον αἰῶνα, ἦτοι τὸν ἅγιον Γρηγόριον Παλαμᾶν, τὸν ἅγιον Φιλόθεον, Πατριάρχην Κων/πόλεως, τὸν ὅσιον Σάββαν τὸν ἱερομόναχον, τὸν Κων/νον Ἄρμενόπουλον, τὸν Νικηφόρον Χοῦμνον, τὸν ἱερομόναχον Γερμανόν, τὸν Νικηφόρον-Κάλλιστον Ξανθοπούλου, τὸν Θωμᾶν Μάγιστρον, τὸν «δικαιοφύλακα ἢ σακελλίου» καὶ ἀρχιδιάκονον Βρυέννιον, τὸν Νεῖλον Καβάσιλαν καὶ τὸν ἀνεψιὸν του Νικόλαον (Καβάσιλαν), τὸν Ἰσίδωρον Μονεμβασίας (τὸν μετέπειτα Πατριάρχην Κων/πόλεως), τὸν Ἰωσήφ Καλόθετον, τὸν Δημήτριον Κυδώνην καὶ τὸν ἀδελφόν του Πρόχορον, τὸν Δημήτριον Τρικλίνιον, τὸν Γρηγόριον Ἀκίνδυνον, τὸν Βαρλαάμ τὸν Καλαβρόν, τὸν Σταφιδάκην καὶ εἰ τινα ἄλλον. Δυστυχῶς, διὰ λόγους τοὺς ὁποίους πρὸς τὸ παρὸν ἀγνοοῦμεν, δὲν διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν ἄλλα στοιχεῖα, μαρτυροῦντα σχέσιν ἢ ἐπαφὴν τοῦ Ματθαίου πρὸς τοὺς ἀνωτέρω,

1. Βλ. Β. Κ. Στεφανίδου, «Οἱ κώδικες τῆς Ἀδριανουπόλεως», ΒΖ, 16, 1907, 280. Πρβλ. καὶ *Τόμον Καταλλαγῆς* τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων (εἰς τὴν δικὴν προλεγομένων προτασσομένην ἐπιστολῆν —ἀνευ σελιδαριθμῆσεως).

2. Βλ. Paul Lemerle, «Le juge général des Grecs et la réforme judiciaire d' Andronic III», ἐν «Mémoires Louis Petit», Bucarest 1948, σ. 301.

3. Βλ. *Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα...*, τ. 6, σελ. 27.

4. Βλ. Γ. Θεοχαρίδη, ἐνθ' ἀν., σελ. 455 ἐξ.

5. Βλ. περὶ τούτων βιβλιογραφίαν ἐν Πάσχου, Βλάσταρης..., σελ. 48-50.

πλὴν μόνον δύο ἐπιστολῶν σταλεισῶν πρὸς αὐτὸν ὑπὸ ἐκπροσώπων τῶν δύο ἀντιπάλων πνευματικῶν παρατάξεων: ἡ μία ἐστάλη πρὸς τὸν Ματθαῖον ὑπὸ τοῦ ἀντισηχαστοῦ Γρηγορίου τοῦ Ἀκινδύνου¹, ἡ δὲ ἑτέρα ὑπὸ τοῦ φίλου καὶ ὀπαδοῦ τῶν ἡσυχαστῶν Ἰωσήφ Καλοθέτου². Ἀμφότεροι θεωροῦν τὸν Βλάσταρην κορυφαίαν προσωπικότητα τῆς ἐν λόγῳ ἐποχῆς, καὶ ὁ μὲν πρῶτος λυπεῖται διότι δὲν τὸν βλέπει πλέον ὑποστηρικτὴν τῶν ἀπόψεών του καὶ ἀντίθετον πρὸς τὸν Παλαμᾶν, ὁ δὲ δεύτερος τὸν ἐπαινεῖ διὰ τὴν σταθερὰν στάσιν του ὑπὲρ τῶν ἡσυχαστῶν³. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βλάσταρη καὶ κυρίως τοῦ «Περὶ τῆς θείας Χάριτος ἢ περὶ τοῦ θείου Φωτὸς» συνάγεται, ὅτι ὁ Βλάσταρης ἦτο θερμὸς φίλος καὶ ὀπαδὸς τοῦ ἡσυχασμοῦ καὶ τῶν ἡσυχαστῶν⁴.

*
* *

Καὶ περὶ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου τοῦ Ματθαίου οὐδεμίαν πληροφορίαν ἔχομεν ἐκ τῶν πηγῶν. Ἐὰν ἀληθεύῃ ἡ γνώμη τοῦ Δημητρακοπούλου⁵ —δὲν γνωρίζομεν δὲ ποῦ αὕτη στηρίζεται,— ὅτι ὁ Βλάσταρης «ἔζη ἔτι τὸ 1350», πρέπει νὰ τοποθετήσωμεν τὴν κοίμησίν του ἐν Κυρίῳ, παρὰ τῇ ἱερᾷ μονῇ τοῦ κῦρ-Ἰσαὰκ ἐν Θεσσαλονίκῃ, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἕκτης δεκαετηρίδος τοῦ ιδ' αἰῶνος⁶. Παρὰ δὲ τὸ γεγονὸς, ὅτι εἰς χφφ παρίσταται μὲ φωτοστέφανον⁷, ὅπως οἱ ἄγιοι, τὸ ὄνομά του δὲν εὑρίσκεται εἰς τοὺς ἐπισήμους καταλόγους τῶν ἁγίων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῶν δογμάτων τῆς ὁποίας ἠγωνίσθη σθεναρῶς καὶ σοφῶς διὰ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραφῶν του, ὡς ἐσημειώθη.

1. Βλ. χφ. Βενετίας, Marc. 155, ff. 65r-67r. Ἡ ἐπιστολὴ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ R.—J. Lœnertz, ἐν ΕΕΒΣ, 27, 1957, σελ. 97-101. Βλ. ὠσαύτως ἀνάλυσιν καὶ χρονολόγησιν τῆς ἐπιστολῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ἐν Byzantina et Franco-Graeca (articles parus de 1935 à 1966, réédités avec la collaboration de Peter Schreiner), Roma 1970, σελ. 101-103.

2. Βλ. κριτικὴν ἔκδοσιν τῆς ἐπιστολῆς ἐκ τριῶν κωδικῶν ὑπὸ τοῦ Δ. Γ. Τσάμη, ἐν ΕΕΘΣΠΘ, 19, 1974, σελ. 101-102.

3. Βλ. ἀνάλυσιν τῶν ἐπιστολῶν καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν δυνάμενα νὰ ἐξαχθοῦν συμπεράσματα ἐν Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 66 ἐξ. καὶ 77 ἐξ.

4. Ἐνδείξεις, περὶ τῆς προσωπικῆς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ τιμῆς ὑπὸ τοῦ Βλάσταρη, εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὰ ἔργα του, α) «Διάλεξις Ματθαίου ἱερομονάχου μετὰ τοῦ Βαρλαάμ» (χφ. Διον. 167, f. 92r) καὶ β) Μακαρισμοί, ΙΖ', ιδ', στίχ. 3-4.

5. Βλ. Ἀ. Δημητρακοπούλου, ΟΕ, σελ. 71.

6. Εἰς κώδικα τῆς Συνοδικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας, περιέχοντα σλαβωνικὴν μετάφρασιν τοῦ «Συντάγματος» τοῦ Ματθαίου, ἀναφέρεται ὅτι ἐπτά ἔτη μετὰ τὸ 1342 ὁ Βλάσταρης ἔζη εἰσέτι (βλ. Κατάλογον τοῦ Vladimir, σελ. 479).

7. Βλ. κυρίως χφ 483 τῆς ἱερᾶς Μονῆς Βατοπεδίου (ις' αἰ.), f. 2r, ἔνθα παρίσταται ὡς πρεσβύτερος σεβάσμιος, προσφέρων τὴν βίβλον του καὶ δεχόμενος ἄνωθεν τὴν εὐλογίαν παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου Χριστοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ.

Ὁ Ματθαῖος («τὸ ἐπίκλην Βλάσταρης»), ζῶν καὶ συμμετέχων εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἀγωνίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ λίαν τετραραγμένου ἰδ' αἰῶνος ἐν «μέσῃ πόλει» τῆς Θεσσαλονίκης, ἔγραψεν εἰς καθαρὸν καὶ ἀνθηρὸν ἑλληνα λόγον — πεζὸν καὶ ποιητικὸν — διάφορα ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων συνέβαλε μεγάλως, ὡς πιστεύομεν, εἰς τὴν λεγομένην ἀναγέννησιν τῶν θεολογικῶν γραμμάτων τῶν χρόνων του. Πρὶν ἢ φθάσωμεν εἰς τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν ὕμνων τοῦ Ματθαίου, κρίνομεν σκόπιμον, ὅπως δώσωμεν ἔστω καὶ ἀδρομερῆ τινα εἰκόνα τοῦ ὅλου συγγραφικοῦ του ἔργου, ἵνα ὁ ἀναγνώστης σχηματίσῃ μίαν ἰδέαν ὅλων τῶν πνευματικῶν διαφερόντων τοῦ Βλάσταρη καὶ οὕτω δυνηθῇ καλύτερον νὰ κατανοήσῃ καὶ ἐρμηνεύσῃ τὸ ὕμνογραφικὸν του ἔργον, τοποθετῶν τοῦτο εἰς τὸ κατάλληλον ἱστορικὸν καὶ θεολογικὸν πλαίσιον.

Μία σχηματικὴ καὶ ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων ἐπιβαλλομένη διαίρεσις τῶν ἔργων του δύναται νὰ μᾶς δώσῃ τὸν ἑξῆς πίνακα:

Α'. Πεζὰ ἔργα.

- I. Θεολογικά — Ἀντιρρητικά (10).
- II. Νομοκανονικά — Συνόψεις (7).
- III. Μεταφράσεις — Διασκευαὶ (1).

Β'. Ποιητικὰ ἔργα.

- I. Ἐπιγράμματα (13+17).
- II. Κατάλογοι Ὀφικίων (3).
- III. Ὑμνογραφικά (653 τροπ.).

Θὰ προσπαθήσωμεν ἐν συντομίᾳ νὰ παρουσιάσωμεν τὰ ἔργα ταῦτα, ἀποφεύγοντες τὰς μακρὰς ἀναλύσεις καὶ τὴν ἐπιβάρυνσιν διὰ πληθῆος ἀναφορῶν, παραθεμάτων ἢ καὶ ὑποσημειώσεων.

Α'. Π Ε Ζ Α Ε Ρ Γ Α.

I. ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ - ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΑ.

1. ΠΡΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥΣ¹. Ἀπολογητικοῦ, κυρίως, χαρακτήρος —κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς— τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ μεγαλύτερον ἐκ τῶν πρωτοτύπων ἔργων τοῦ Βλάσταρη, διαιρεῖται εἰς πέντε μεγάλους Λόγους καὶ φέρει τὴν ἀκόλουθον στιχῆρη ἐπιγραφὴν:

*Ματθαῖος εἴργει τῶν Ἰουδαίων θράσος,
ὥσπερ χαλινοῖς πέντε φιμάσας λόγους·
ὅστις δὲ τούτων τὴν ἐπίρρητον πλάνην,
πλάνην ἀτεχνῶς ἐξελέγξει τῷ λόγῳ
ἄρδην ἀπάσας συγκαθεῖλεν αἵρέσεις·
μήτηρ γὰρ αὐτῶν ἡ θεοκτόνος ἔρις².*

Οἱ πέντε οὗτοι Λόγοι διαιροῦνται συστηματικῶς εἰς ἐπὶ μέρους κεφάλαια, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Βλάσταρης ἐλέγχει, «μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπεικειείας καὶ μετριότητος», μίαν πρὸς μίαν τὰς πλάνας τῶν Ἰουδαίων, «μήποτε δῶ αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς παγίδος τοῦ διαβόλου»³.

Τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον σήμερον θεωρεῖται αὐθεντικὸν τοῦ Βλάσταρη, πρέπει νὰ ἐγράφη πρὸ τοῦ ἔτους 1342, παραμένει δὲ —καθ' ὅσον γνωρίζομεν— ἀνέκδοτον, ἐκτὸς τοῦ μικροῦ ἐκεῖνου ἀποσπάσματος, τὸ ὁποῖον εἶχε δημοσιευθῆ εἰς τὸ μέγα «Χρονικόν», τὸ εἰς τὸν Φραντζῆν μέχρι πρὸ τινος ἀποδιδόμενον⁴.

Ἄρχη: «Οὐδὲν οἶμαι τῶν ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένων τοῖς ὀρθῶς...

Τέλος: ...ἀλλὰ πρὸς τὴν κρείττω καὶ θαυμασιωτέραν καὶ μόνην ἀληθῆ πολιτείαν, ὅλα καὶ παντὶ μετασκευάζεσθαι καὶ χωρεῖν τῷ θυμῷ».

2. ΚΑΤΑ ΛΑΤΙΝΩΝ⁵. Εἰς τὴν πληθώραν τῶν ἀντιρρητικῶν κατὰ

1. Τὸ ἔργον περιέχεται εἰς πολλὰ σφζόμενα χφφ. Αἱ ἡμέτεραι παραπομπαὶ εἰς τὸ χφ. Ο, ff. 100r-195v. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 84-87.

2. Τοὺς Λόγους τούτους ἐξήτασαν, ἐξ εἰδικῆς σκοπιᾶς ἕκαστος, διάφοροι ἐρευνηταὶ κατὰ καιρούς. Τελευταίως ἐξήτασε τούτους (ἐξ ἀφορμῆς τῶν πηγῶν τοῦ «Μεγάλου Χρονικοῦ») ὁ E. Voordeckers, (βλ. «Byzantion», 37, 1967, σσ. 153-165, ἔνθα καὶ ἡ παλαιότερα βιβλιογραφία).

3. Βλ. χφ Ο, ff. 100r καὶ 100v.

4. Βλ. E. Voordeckers, ἔνθ' ἄν., σελ. 153 ἐξ. Τὸ δημοσιευθὲν ἀπόσπασμα ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ε' Λόγου τοῦ Βλάσταρη, κεφ. ζ' (βλ. χφ Ο, ff. 188v-189v).

5. Βλ. χφ Ο, f. 54r-73v. Πρβλ. ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου ἐν Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 87 ἐξ.

Λατίνων έργων τοῦ ιδ' αί., διακρίνεται τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Βλάσταρη διὰ τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης καὶ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ κριτικοῦ λόγου, φέρον τὸν στιχῆρη πάλιν τίτλον:

*Ἐλεγχος ὧδε τῆς πλάνης τῶν Λατίνων
θύτου παρ' οἰκτροῦ Ματθαίου μονοτρόπου.*

Τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει πολλές ὁμοιότητες πρὸς τὴν γνωστὴν («Ἐπιστολὴν») τοῦ Ματθαίου πρὸς τὸν Sire Guy de Lusignan, περὶ τοῦ ὁποῖου θὰ γίνῃ κατωτέρω λόγος, φέρεται συχνάκις ἠνωμένον πρὸς μικρότερα ἀντιλατινικοῦ χαρακτήρος καὶ περιεχομένου ἔργα του, ὡς «Περὶ τοῦ Ἀζύμου» κλπ., ἀναφέρεται δὲ εἰς τὰς αἰρετικὰς λατινικὰς δοξασίας, τὰς ὁποίας καὶ ἐλέγχει μὲ ὀξύτητα ἐνίοτε, ἰδίᾳ τὰς περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος («καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ»), παραθέτων ἀμφιλῶς γνώμας παλαιότερων ἐκκλ. συγγραφέων καὶ πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ «Κατὰ Λατίνων» ἔργον πρέπει νὰ ἐγράφη περὶ τὸ 1335, παραμένει δέ, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, ἀνέκδοτον, ἐκτὸς μικροῦ τινος ἀποσπάσματος ἀνωμόως δημοσιευθέντος¹ εἰς ἀντιρρητικοῦ χαρακτήρος ἀνθολογίαν ὀρθοδόξων κειμένων τὸ 1692.

Ἄρχη: «Ἄρτι μὲν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, τῆς τῶν αἰρετικῶν...

Τέλος: ...τῆς περὶ τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὀλεθρίου δόξης καὶ σφαλερᾶς τοσαῦτα σχεδὸν ἐστίν».

3. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΖΥΜΟΥ². Ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἐπὶ τὸ θεολογικώτερον τὰς ἐναντίον τῶν λατινικῶν περὶ τοῦ Ἀζύμου διδασκαλιῶν θέσεις του, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀλλαχοῦ εὐκαιριακῶς ἀναπτύξει ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον³. Τὸ ἔργον, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, εἶναι ὡσαύτως ἀνέκδοτον, πρέπει δὲ νὰ ἐγράφη ἔγγυς ἢ συγχρόνως πρὸς τὰ δύο προηγούμενα.

Ἄρχη: «Ἐξῆς δ' ἂν εἴῃ θεωρητέον τὰ τῆς τελουμένης πρὸς αὐτῶν φημι...

Τέλος: ... Ταῦτα διὰ βραχέων ἡμῖν εἴρηται, τὸν σκοπὸν εἰς δύναμιν τοῦ Ἀποστόλου διεξεληλυθόσιν».

4. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΙΚΟΥ ΔΕΙΠΝΟΥ⁴. Καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ

1. Βλ. Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, *Τόμος καταλλαγῆς, Ἰάσιον 1692*, σελ. 439-441.

2. Χφ. Ο, ff. 73v-79r. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 90-92.

3. Βλ. «Σύνταγμα», στοιχεῖον Ι, κεφ. δ' «Περὶ ἀζύμων κατὰ Λατίνων» (ἐκδ. ΡΠ, τ. 6, σελ. 309).

4. Χφ. Ο, ff. 79r-90v. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 92-93.

του ὁ Βλάσταρης ἐξετάζει, διεξοδικώτερόν πως, τὸ θέμα τοῦ ἀζύμου, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καὶ τοῦ Πάσχα, περὶ τῶν ὁποίων ἐπίσης ποιεῖται μακρὸν λόγον, ἐλέγχων τὰς σχετικὰς διδασκαλίας τῶν Λατίνων, βάσει πάντοτε τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῶν ἱ. Κανόνων τῶν Συνόδων καὶ τῶν θέσεων τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν συνεχείᾳ ὁμιλεῖ περὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀγαμίας τῶν κληρικῶν ἐν τῇ ΡΚαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, περὶ τῆς νηστείας τοῦ Σαββάτου κλπ., περὶ τῆς εἰσόδου τῶν γυναικῶν εἰς τὸ ἱερόν θυσιαστήριον, περὶ ἀσπασμοῦ ἀντὶ τῆς θ. μεταλήψεως, περὶ διαφόρων καινοτομιῶν εἰς τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος, τέλος δὲ περιγράφει τὰς ἑπτὰ Οἰκουμενικὰς Συνόδους¹.

Τὸ ἔργον παραμένει ἀνέκδοτον εἰσέτι, ἐκτὸς τοῦ ἀποσπάσματος² ἐκείνου, τὸ ὁποῖον —διὰ τὰς ἀντιλατινικὰς θέσεις του— ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν «Τόμον Καταλλαγῆς» τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Βλάσταρη³, ὡς χρόνος δὲ συγγραφῆς του ὀρίζεται καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τῶν προηγουμένων.

Ἄρχή: «Ὁδὸς ἤμιστα μέντοι καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ καιροῦ...»

Τέλος: «...δι' ὧν εἰδώλων ἐλαύνεται πλάνη, κοινῇ ψήφῳ δεσμοῖς ἀλύτοις τοῦ ἀναθέματος καθυπέβαλεν».

5. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΟΝ ΘΕΩΡΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΣΧΙΛΙΑ ΑΡΙΘΜΟΥ⁴.

Ἐκκινῶν ὁ συγγραφεὺς ἐκ τοῦ γεγονότος «ὅτι δισχιλίοι τὸν ἀριθμὸν εἰσιν οἱ ἐν ταῖς ζ' Συνόδοις ἀγωνισάμενοι θεῖοι Πατέρες», ἐρευνᾷ συμβολικῶς καὶ θεολογικῶς τὴν ἀπνευματικὴν θεωρίαν», ἣ ὁποία δύναται νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν ἀριθμὸν «τῶν ἐν ταῖς εἰρημέναις Συνόδοις διαλαμφάντων Ἁγίων». Τὴν ἐν λόγῳ συμβολικὴν καὶ θεολογικὴν ἐρμηνείαν «τοῦ δισχιλία ἀριθμοῦ» ὁ Βλάσταρης συνδέει πρὸς μίαν φιλοσοφίαν τῶν ἀριθμῶν, πρὸς περιττοὺς καὶ περισσάρτιους ἀριθμοὺς, πρὸς τμητοὺς καὶ ἀτμήτους, πρὸς θηλυκοὺς καὶ ἄρρενας κλπ., διὰ νὰ καταλήξῃ τέλος εἰς συμπεράσματα ὑπὲρ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ κατὰ τῶν Λατίνων.

Ἀνῆκον τὸ ἔργον εἰς τὴν συγγενικὴν ομάδα τῶν προηγουμένων, πρέπει

1. Τὸ περὶ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων μέρος τοῦ ἔργου φέρεται εἰς τινα χφφ. κεχωρισμένως ὡς αὐτοτελὲς ἔργον (βλ. π.χ. κώδικα τῆς ἱ. Μονῆς τῶν Ἰβήρων, ἀρ. 668, ff. 315 ἐξ.).

2. Βλ. χφ Ο, ff. 85r-90v.

3. Βλ. Τόμον Καταλλαγῆς, σελ. 441-447. Πρβλ. Ἱ. Ν. Καρμίρη, ἐν «Θεολογία» ΙΘ', 1941-1948, σελ. 702. Fr. Dvornik, Le schisme de Photius, Paris 1950, σελ. 566 (καὶ σημ. 59-60).

4. Χφ Ο, ff. 90v-99r. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 93-95.

καὶ τοῦτο νὰ ἐγράφη κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, παραμένει δὲ ὡσαύτως ἀνέκδοτον, πλὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου δημοσιευθέντος ἀποσπάσματος¹.

Ἀρχή: «Οἶμαι δὲ μήποτε πνευματικῆς ἀμοιρεῖν θεωρίας...

Τέλος: ...τῶν ὀρθῶς φρονοῦντων διάθεσις, καίπερ ὀργιζομένη, τὸν τοῦ ὁμοφροῦς δμως οἰκτον οὐκ ἀποτίθεται».

6. *ΕΠΙΣΤΟΛΗ* πρὸς τὸν Πρίγκιπα *Sire Guy de Lusignan*². Μακρὰ ἐπιστολή, τὴν ὁποῖαν ὁ Βλάσταρης ἀπέστειλεν εἰς τὸν θεῖον τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Ε' τοῦ Παλαιολόγου καὶ διοικητὴν τότε τῆς Μακεδονίας *Guy de Lusignan*, πρίγκιπα τῆς δυναστείας τῶν *Lusignan* τῆς Κύπρου, σύγγαμβρον δὲ τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου. Ἡ ἐπιστολιμαία αὕτη διατριβὴ ἐγράφη κυρίως πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν λατινικῶν περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος θέσεων, τῶν περιεχομένων εἰς δύο ἐπιστολάς τοῦ Φρά Σίμωνος, τὰς ὁποίας ὁ τελευταῖος οὗτος εἶχεν ἀποστείλει «τὴν μὲν τῷ ἀοιδίμῳ βασιλεῖ Ἀνδρονίμῳ, τὴν δὲ τῷ πάντῃ ὁσίῳ Ἰωσήφ ἐκείνῳ τῷ φιλοσόφῳ»³, ἐν τέλει δὲ τῆς ἐπιστολῆς γίνεται λόγος καὶ περὶ τινων ἄλλων αἰρετικῶν διδασκαλιῶν τῶν Λατίνων.

Ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη πιθανῶς περὶ τὸ 1340, προϋποθέτουσα τὴν *Περί τοῦ Ἀζύμου* μελέτην τοῦ Βλάσταρη⁴, ἐξεδόθη δὲ τὸ 1891 ἐν Μόσχᾳ, μετὰ προλεγομένων καὶ μεταφράσεως εἰς τὴν ρωσικὴν, ὑπὸ τοῦ ἑλληνομαθοῦς Ἀρχιμανδρίτου (καὶ ἀργότερον Ἐπισκόπου) *Arsenij Ivašchenko*, βάσει τοῦ κώδικος 207 (*Vladimir 270*) τῆς Συνοδικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας, μετὰ πολλῶν δυστυχοῦς παραναγνώσεων, λαθῶν καὶ παραλείψεων⁵.

Ἀρχή: «Πειρωμένῳ σε πολλάκις πείσαι, κράτιστε, τῶν ἐν τέλει...

Τέλος: ...τῷ τὴν εὐγενῆ καὶ μόνην ὀρθὴν δόξαν ποιήσασθαι περὶ πλείονος, ἑαυτῷ δόξαν τοῦ λογίζεσθαι μνώμενον».

7. *ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΦΘΟΥ ΣΙΤΟΥ*⁶. Τὸ ἔργον εἶναι γνωστὸν εἰς τινα

1. Βλ. *L. Allatii*, In *Roberti Creygttoni Apparatum...*, Roma 1674, σελ. 331-332. — Πρβλ. χφ. Ο, f. 93r-v.

2. Χφ Ο, ff. 1r-20v. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 95-99, ἔθθα καὶ ἡ μέχρι τοῦδε βιβλιογραφία.

3. Βλ. χφ Ο, f. 19v.

4. Βλ. χφ Ο, f. 19v: «ὅτι γε καὶ ἰκανῶς ἐν ἐτέρῳ συγγράμματι περὶ πάντων τούτων εἰρήκαμεν, λέγω δὲ τῆς ἐνζύμου ἱερουργίας...».

5. Ἀρχιμανδρίτου Ἀρσενίου, Ἐπιστολὴ τοῦ Ματθαίου Βλάσταρη πρὸς τὸν *Guy de Lusignan*, πρίγκιπα τῆς Κύπρου, Μόσχᾳ 1891, σελ. XVI+94 (=ἑλλην. κείμενον καὶ μετάφρασις εἰς τὴν ρωσικὴν).

6. Χφ Ο, ff. 21r-27r. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 99-101.

χρῆσιν ὑπὸ τὸν ὀλόκληρον αὐτοῦ τίτλον. «Τί βούλεται ὁ ἐφθός προτιθέμενος σῆμα, ἐν τε τοῖς μνημοσύνοις τῶν ἐν Χριστῷ κεκοιμημένων καὶ ἐν ταῖς τῶν ἁγίων ἱεραῖς τελεταῖς, τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱερομονάχοις Ματθαίου», περιέχει δὲ ἐρμηνείαν, ποιητικῶν καὶ συμβολικῶν τῶν τρόπων, τοῦ θέματος τῶν κολλύβων καὶ τῆς καθόλου σημασίας των διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Πρόκειται περὶ πυκνοτάτου καὶ πνευματικωτάτου κειμένου, διὰ τοῦ ὁποίου, ἀναγκαστικῶς, φωτίζεται καὶ κατανοεῖται καὶ τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου ἀπὸ θεολογικῆς σκοπιᾶς.

Τὸ ἔργον πρέπει νὰ ἐγράφη ὀλίγον μετὰ τοὺς Πρὸς Ἰουδαίους λόγους τοῦ Βλάσταρη¹, παραμένει δέ, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἀνέκδοτον.

Ἀρχή: «Ἡ θεοειδὴς τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας Ἱεραρχία, τὴν...

Τέλος: ...εἰ καὶ τῆς ἀξίας παρὰ πολὺ θεωρίας, ἀλλ' οὐδὲν τῆς ἐμῆς οὐκ ἐλάττω δυνάμεως».

8. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΧΑΡΙΤΟΣ ἢ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΦΩΤΟΣ².

Τὸ ἔργον φέρει, συνήθως, μετὰ τὸν τίτλον καὶ τὴν ἀκόλουθον στιχίρη ἐπιγραφὴν:

*Τοῖς κτίσμα δοξάζουσι τὴν θεῖαν Χάριν,
πάσας ἐνεργείας τε σεπτῆς Τριάδος
καὶ τὰς θεουργοὺς δωρεὰς τὰς ἀφθόγους,
Ματθαῖος ἀνθίστησι τόνδε τὸν λόγον.*

Ὡς καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ τίτλου ἀμέσως φαίνεται, πρόκειται περὶ μιᾶς πολεμικῆς-ἀντιρρητικῆς πραγματείας κατὰ τῶν ἀντιησυχαστῶν (Βαρλαάμ Καλαβροῦ, Γρηγορίου Ἀκινδύνου κ.ἄ.), οἵτινες πιστεύουν καὶ διδάσκουν ὡς κτιστὴν τὴν θεῖαν Χάριν, μετὰ πασῶν τῶν ἐνεργειῶν καὶ δωρεῶν τῆς ἁγίας Τριάδος. Ὁ Βλάσταρης ἐκθέτει τὰς ὀρθοδόξους θέσεις ἐπὶ τοῦ Ἡσυχασμοῦ καὶ τῆς διδασκαλίας του διὰ τὸ ἀμέθεκτον τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ μεθεκτὸν τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν του, ἀκολουθῶν σχεδὸν ὁμοίαν τακτικὴν καὶ ἐπιχειρηματολογίαν πρὸς τὴν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ στηριζόμενος εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος σχετικὰς γνώμας τῶν ἁγίων, ἰδίᾳ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ, Μακαρίου τοῦ Μεγάλου κ.ἄ.

Τὸ ἔργον πρέπει νὰ ἐγράφη περὶ τὸ 1346-1347, παραμένει δὲ ἀνέκ-

1. Βλ. *Coxe*, Κατάλογος..., στήλ. 50 (σημ. τοῦ κώδ. Βαρ. 33, τοῦ ις' αἰ.).

2. Χφ. Μ (=Μονάχου 508), ff. 147r-175r. Βλ. *Πάσχου*, Βλάσταρης, σελ. 101-104.

δοτον εἰσέτι, ἐκτὸς μικροῦ τινος ἀποσπάσματος, δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Uspenskij κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος¹.

Ἄρχή: «*Εὐδύνοπτον βούλομαι καὶ καθ' ὅσον οἶόν τε σαφῆ λόγον...*

Τέλος: «*...τὰς ψυχὰς ἡμῶν αὐτῶν τῆς ἀπειλῆς, κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον, ἐξειλόμεθα· περὶ δὲ ὑμῶν, ὑμεῖς ὄψεσθε*».

9. *ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΒΑΡΛΑΑΜ*². Πρόκειται μᾶλλον περὶ κειμένου συνοπτικῶν σημειώσεων μαθητοῦ τινος τοῦ Βλάσταρη, ἐκ διαλογικῆς ἴσως συζητήσεως μεταξὺ τοῦ Ματθαίου καὶ Βαρλαάμ τοῦ Καλαβροῦ. Τὸ περιεχόμενον καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἔργου εἶναι συγγενῆ καὶ σχεδὸν συμπέπτουν πρὸς τὰ τοῦ προηγουμένου ἔργου τοῦ Βλάσταρη, μὲ τὰ γνωστά ὑπὲρ τῶν ἡσυχαστῶν ἐπιχειρήματα. Πρέπει νὰ ἐγράφη ὀλίγον πρὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ *Περὶ τοῦ θείου Φωτὸς* ἔργου του, ὅτε ὁ ἀγὼν ἐμαίνετο μεταξὺ ἡσυχαστῶν καὶ ἀντιησυχαστῶν, ἐξεδόθη δὲ ὑπὸ τοῦ Uspenskij³ ἐξ ἀγνώστου εἰς ἡμᾶς κώδικος, μετ' οὐκ ὀλίγων παραλείψεων ἢ καὶ διαφορῶν (ἂν μὴ παραναγνώσεων) πρὸς τοὺς μέχρι τοῦδε γνωστοὺς κώδικας.

Ἄρχή: «*Ὁ Βαρλαάμ ἐλληνικοῖς προσκείμενος δόγμασιν, ἐνόμιζε...*

Τέλος: «*...ταῦτα, ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν, τὰ τοῦ Βαρλαάμ καὶ τοῦ Ἀκινδύνου εἰσὶν ἀσεβήματα*».

10. *ΤΙΝΕΣ ΕἰΣΙΝ Οἱ τὰ νοῦα καὶ ἀλλοτρία τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ κηρύσσοντες δόγματα*⁴. Ἀποτελεῖ σύνοψιν ἢ περιλήψιν τοῦ προηγουμένου ἔργου καὶ συγγενεῖε περισσότερον πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὕφος τοῦ Βλάσταρη. Ἐπαναλαμβάνονται καὶ ἐνταῦθα αἱ θέσεις τοῦ Ματθαίου ὑπὲρ τοῦ Ἠσυχασμοῦ καὶ τοῦ ἀγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, καὶ κατὰ τῶν ἀντιησυχαστῶν, τῶν εἰσαγόντων ἀλλότρια καὶ νόθα δόγματα ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

Καὶ τοῦτο τὸ ἔργον πρέπει νὰ ἐγράφη περὶ τὸ 1346-1347, παραμένει δέ, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἀνέκδοτον εἰσέτι.

Ἄρχή: «*Οἱ μὴ φρονοῦντες οὐσιώδεις καὶ φυσικὰς ἔχειν τὸν Θεόν...*

Τέλος: «*...ὅκ ἔχω καυχᾶσθαι κατὰ τὴν ἐνθάδε ζωὴν, παραβάτης ἀθαιρέτος τῶν οἰκείων νόμων γενόμενος*».

1. Βλ. Porph. Uspenskij, Historia Athona, τ. III, Athon Monaserskij, Πετρούπολις 1892, σελ. 826-827. Πρβλ. χφ Μ, f. 172r-v.

2. Χφ Δ (=Διονυσίου Ἀθω, 167), ff. 91v-96v. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 104-106.

3. Porph. Uspenskij, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 821-825.

4. Χφ Ε (=Διονυσίου Ἀθω, 194), ff. 59r-61r. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 106-107.

II. ΝΟΜΟΚΑΝΟΝΙΚΑ-ΣΥΝΟΨΕΙΣ.

1. **ΣΥΝΤΑΓΜΑ**¹. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἔργον — ἂν καὶ οὐχὶ προσωπικὴ δημιουργία καὶ πρωτότυπος — τοῦ Βλάσταρη, φέρον τὸν τίτλον: «Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον τῶν ἐμπεριειλημμένων ἀπασῶν ὑποθέσεων τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις κανόσι, πονηθέν τε ἅμα καὶ συντεθὲν τῷ ἐν ἱερομονάχοις ἐλαχίστῳ Ματθαίῳ», μετ' αὐτὸν δὲ καὶ τὸν ἀκλόουθον στιχῆρη τίτλον:

*Ματθαῖος οἰκτρὸς ἐν μονασταῖς καὶ θύτης
πύνακα τοῦτον ὠργάνωσε Κανόνων*².

Τὸ «Σύνταγμα», ἀποτελοῦν κατὰ τὸν Lemerle τὴν πλέον πρακτικὴν καὶ συστηματικὴν «νομικὴν ἐγκυκλοπαιδεῖαν» τῶν χρόνων τῆς συγγραφῆς του, εἶναι διηρημένον εἰς 24 μέρη-στοιχεῖα (ὅσα καὶ τὰ γράμματα-στοιχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου), ἕκαστον δὲ μέρος-στοιχεῖόν του ὑποδιαιρεῖται εἰς τ' ἀνάλογα πρὸς τὸν ἐκάστοτε ἀριθμὸν τῶν θεμάτων του κεφάλαια. Τὸ ὅλον «Σύνταγμα» περιλαμβάνει 303 κεφάλαια, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 81 δίδουν ἱεροὺς Κανόνας καὶ νόμους πολιτικούς, τὰ 80 μόνον ἱεροὺς Κανόνας, τὰ 31 μόνον πολιτικούς νόμους, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 111 παραπέμπουν ἀπλῶς (ἔσωτερικῶς) εἰς τὰ ἐπὶ μέρους κεφάλαια τῶν ἄλλων στοιχείων.

Τὸ «Σύνταγμα» συνετάχθη, ὡς σημειοῦται ἐν τῇ Προθεωρίᾳ³ καὶ ἐν τῷ περὶ τοῦ Πάσχα κεφαλαίῳ⁴, τὸ ἔτος 6843 (=1335), ἐξεδόθη δὲ κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὑπὸ τῶν Γ. Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ⁵.

Ἄρχη: «Τὸ τῶν ἱερῶν καὶ θείων χρῆμα κανόνων ἦρθησε...

Τέλος: ...Τίνα δεῖ ὠρᾶριον φέρειν. Ζήτει ἐν τῷ θ' κεφαλαίῳ τοῦ Ε' στοιχείου κανόνας τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου κβ' καὶ κγ'. Δόξα τῷ Θεῷ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν».

2. **ΣΥΝΟΨΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΝΗΣΤΕΥΤΟΥ**⁶. Σύντομος ὄντως καὶ πυκνὴ σύνοψις, περιέχουσα

1. Ἡ εὐχρηστοτέρα ἔκδοσις τοῦ *Συντάγματος* τοῦ Βλάσταρη ἐγένετο ὑπὸ Γ. Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ εἰς τὸν τελευταῖον τόμον τοῦ ἑξατόμου των «Συντάγματος τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων» (ἐν Ἀθήναις 1859), βάσει κυρίως τῶν χροφ 1340 καὶ 1375 τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, περιελήφθη δὲ σχεδὸν αὐτοῦσια καὶ εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ J. P. Migne (PG, τόμ. 144 καὶ 145). Βλ. *Πάσχου*, Βλάσταρης, σελ. 108-111.

2. Βλ. ΡΠ, ἐνθ' ἄν., σελ. 31.

3. Βλ. ΡΠ, ἐνθ' ἄν., σελ. 27.

4. Ἐνθ' ἄν., σελ. 414 καὶ 415.

5. Βλ. ἄνωτ., σημ. 1.

6. Βλ. τοὺς κανόνας τούτου ἐν τῇ PG, 88, 1887-1978 καὶ (ἐρμηνευμένους) ἐν τῷ «Πηδαλίῳ» τοῦ ἁγ. Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, Ἀθήναι 1957 (ἔκδ. ζ'), σελ. 697-

ἐκθεσιν τῶν 35 κανόνων τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Δ' (Νηστευτοῦ), Πατριάρχου Κων/πόλεως († 595). Ἡ σύνοψις αὕτη, φέρουσα τὸν στιχῆρη τίτλον,

ῥΗμειψε ταυτὶ πρὸς σύνοψιν Ματθαῖος,

εὑρίσκεται συνήθως ἐγκατεσπαρμένη, ὡς καὶ τὸ «Σύνταγμα» τοῦ Βλάσταρη, εἰς πληθώραν χφφ, καὶ φέρεται ὡς παράρτημα αὐτοῦ, μετὰ τῶν ἄλλων τριῶν Συνόψεων (Νικήτα Ἑρακλείας, Νικηφόρου Κων/πόλεως καὶ Ἰωάννου Κίτρους), εὐθύς ἀμέσως μετὰ τὴν «κατὰ στοιχεῖον» ὕλην τοῦ «Συντάγματος», ἐξεδόθη δὲ ὡσαύτως ὑπὸ τῶν Ράλλη-Ποτλῆ, βάσει τεσσάρων κωδίκων τῆς ἐν Βιέννῃ Αὐτοκρατορικῆς Βιβλιοθήκης¹.

Ἀρχή: «Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὸν Νηστευτὴν θεῖον Ἰωάννην...

Τέλος: ...ἀλλὰ γε δι' ἑτερά τινα ἴδια πταίσματα τοῦτο πάντως παρεχωρήθη».

3. ΣΥΝΟΨΙΣ ΚΑΝΟΝΙΚΩΝ ΑΠΟΚΡΙΣΕΩΝ ΤΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ². Πρόκειται περὶ ἀποκρίσεων εἰς ἐρωτήσεις κανονικοῦ περιεχομένου (περὶ γάμου, συγγενείας κλπ.), ὑποβληθείσας εἰς τὸν Νικήταν Ἑρακλείας τὸν «τοῦ Σερραῶν» ὑπὸ τινος ἐπισκόπου Κωνσταντίνου. Τὰς ἀποκρίσεις ταύτας, συνοψισθείσας ὑπὸ τοῦ Βλάσταρη, ἐξέδωκεν ὁ Α. Ραβλιν τὸ 1895 ἐν Μόσχῃ³. Εἰς τὰς ἐν λόγῳ 13 ἐρωτήσεις-ἀποκρίσεις ἀντιστοιχοῦν 8 ἀπαντήσεις τοῦ Βλάσταρη, εἰς τὰς ὁποίας προσέθεσεν οὗτος καὶ μίαν ἰδικήν του⁴.

Ἀρχή: «Ἡ μὲν ἀκριβεία τοὺς διγᾶμους οὐκ εἴωθε στεφανοῦν...

Τέλος: ...εἰ δὲ μὴ τοῦτο θελήσῃ ποιῆσαι, ἐλθέτω μετὰ σοῦ, καὶ τὸ δοκοῦν τοῖς ἱεροῖς κανόσι γενήσεται».

4. ΣΥΝΟΨΙΣ ΚΑΝΟΝΩΝ ΤΟΥ ΑΓ. ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ, ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ⁵. Οἱ τριάκοντα ἐπτὰ (37)

718. Ἑρμηνευτικοῦ χαρακτῆρος ἐργασίαν ἐπὶ τῶν κανόνων τούτων εὑρίσκει τις καὶ εἰς τὴν α' ἐκδοσιν τοῦ «Ἐξομολογηταρίου» τοῦ ἁγ. Νικοδήμου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Βιβλίον ψυχωφελέστατον κ.λ.π.», Ἐνετίησι, 1794 (κυρίως σελ. 93-144). Περὶ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου βλ. ἄρθρον τοῦ Γ. Γ. Μαντζαρίδου (ΘΗΕ, 6, 1210-1211), ἔπου καὶ βιβλιογραφία. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 112.

1. Βλ. ΡΠ, τ. Δ', σελ. 432-445.

2. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 113. J. Patinot, ΘΗΕ, 9, 470. — Ἐκ τῶν ἐρωταποκρίσεων τούτων ἐξ (6) ἐδημοσιεύθησαν ἐν Migne, PG 119, 936-938, ἑτεραι δὲ ἐπτὰ (7) ὑπὸ τοῦ Σ. Ἐδστρατιάδου, ἐν ΕΦ, 6, 1910, 93-96. Πρβλ. καὶ ΡΠ, τ. Ε', σελ. 441-442.

3. Βλ. τὸ πρωτότυπον καὶ τὴν σύνοψιν (συνδημοσιευόμενα) ἐν VVr., τ. II, 1895, σελ. 160-176.

4. Βλ. J. Herman, ἐν DDC, τ. II, 1937, 924.

5. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 113-114, ἔνθα καὶ βιβλιογραφία.

οὔτοι Κανόνες τοῦ ἁγ. Νικηφόρου ἐγένοντο γνωστοὶ κυρίως ἐκ τῆς συνόψεως αὐτῶν, γενομένης ὑπὸ τοῦ Βλάσταρη καὶ κυκλοφορηθείσης μετὰ τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν ἄλλων ἀναλόγων ἔργων. Ἐξεδόθη ὑπὸ τῶν Ράλλη-Ποτλῆ, ἄνευ στιχῆρους τίτλου¹, ὡς καὶ ἡ προηγουμένη σύνοψις.

Ἄρχή: «Ἐὰν κατὰ ἄγνοιαν πλυθῆ ἀντιμίνισιον...

Τέλος: ...ἐφ' ᾧ εἰς τέλος καθαρθῆναι, καὶ λαβεῖν παρὰ τοῦ ἱερέως εὐχήν».

5. ΣΥΝΟΨΙΣ ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΙΚΩΝ ΑΠΟΚΡΙΣΕΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΙΤΡΟΥΣ². Τὰ χειρόγραφα παραδίδουν ὡς ἐξῆς τὸν τίτλον τοῦ ἔργου: «Ἐκ τῶν ἀποκρίσεων Ἰωάννου τοῦ Κίτρος, πρὸς τὸν ἱερώτατον ἀρχιεπίσκοπον Δυρραχίου Κωνσταντῖνον τὸν Καβάσιλαν». Ἡ σύνοψις φέρει καὶ τὴν στιχῆρη ἐπιγραφὴν,

Ματθαῖος ἔγνω ταυτὶ συντεταχέναι.

Κατὰ τὴν γνώμην τῶν εἰδικῶν ἐρευνητῶν, φαίνεται ὅτι αἱ 33 κανονικαὶ ἀποκρίσεις, αἱ φερόμεναι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ περὶ τὰ τέλη τοῦ ιβ' αἰ. ἀκμάσαντος Ἰωάννου Κίτρος (ἢ Κίτρου), ἐλήφθησαν ἄλλαι μὲν (21) ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Δημητρίου Χωματηνοῦ, ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος, ἄλλαι δὲ ἐκ τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Βαλσαμῶνος πρὸς τὸν πάπαν καὶ πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Μάρκον, ὑπέστησαν δὲ ποιᾶν τινα ἐπεξεργασίαν ἐκ μέρους τοῦ Ἰωάννου, συνοψισθεῖσαι μερικῶς ὑπὸ τοῦ Βλάσταρη ἐν τέλει³.

Ἄρχή: «Τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων, ὡς ἡ παλαιὰ ἔχει παράδοσις...

Τέλος: ...ὥσπερ καὶ τὰ ἀντίφωνα».

6. ΣΥΝΟΨΙΣ ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΡΩΝ⁴. Πρόκειται περὶ ἐνὸς συντόμου καὶ πρακτικοῦ κυρίως λεξιλογίου ἐξήκοντα ἑπτὰ (67) τεχνικῶν νομικῶν ὄρων, μεταφραζομένων ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν.

1. Βλ. ΡΠ, τ. Δ', σελ. 427-431.

2. Τὸ πρωτότυπον κείμενον τῶν Κανόνων ἐδημοσιεύθη ἐν Migne, PG, 119, 960-985, ἀναδημοσιεύθην ἐκ τῆς ἐκδόσεως ΡΠ, τ. Ε', σελ. 403-420. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 114, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

3. Βλ. Α. Ραῖου, VVr, I, 1894, 493-502. J. Darrouzès, Ὁφφίλια..., σελ. 174. Τοῦ αὐτοῦ, «Les réponses canoniques de Jean de Kitros» RĒB, 31, 1973, 319-334, ὅπου ἀντιμετωπίζεται μετὰ σοβαρότητος τὸ σχετικὸν θέμα καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα εἰς τὰ χφφ σύγχυσις.

4. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 115.

Ἄρχή: «Ἀδνούμιον· κατ' ὄνομα διέρχεσθαι...

Τέλος: ...Φούρτη· ἀγωγή κατὰ κλεπτῶν εἰς τὸ διπλοῦν»¹.

7. ΣΥΝΟΨΙΣ ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ². Ἀσήμεντοι συνοπτικαὶ σημειώσεις ἐπὶ διαφόρων θεμάτων τῆς ρητορικῆς τέχνης, ἐκ παρακολουθήσεων διδασκαλίας ἢ ἐξ ἀναγνώσεων τοῦ διαφόρων ἐγχειριδίων ρητορικῆς, σφζόμεναι εἰς ἓν μόνον χφ τοῦ ἰς' αἰῶνος³, καὶ παραμένουσαι ἀνέκδοτοι· οὐδεὶς δὲ λόγος ὑπάρχει, νομίζομεν, πρὸς ἕκδοσίν των.

Ἄρχή: «Ρῆτωρ ἐστὶν ἀνὴρ πραγμάτων πολιτικῶν ἐπιστήμων...

Τέλος: ...ρυθμὸν δὲ εἶναι, ὡς ἐν τῷ περὶ κάλλους εἴρηται».

* * *

III. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ - ΔΙΑΣΚΕΥΑΙ.

1. Ἡ Κλίμαξ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου⁴. Μεταγραφή καὶ διασκευή ἐπὶ τὸ καθαρώτερον καὶ ἑλληνικώτερον τῆς γνωστῆς «Κλίμακος» τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, τὴν ὁποίαν ὁ ἡμέτερος Ματθαῖος δὲν ἠνέχετο ν' ἀκούῃ εἰς βαρβαρίζουσαν γλῶσσαν, «πολλῆς χυδαιότητος ἐμπεπλησμένην». Εἰς τὸν στιχῆρον πρόλογόν του ὁ Βλάσταρης ἐξηγεῖ τὸ τόλμημα τῆς μεταφράσεως καὶ τὸν σκοπὸν του:

...ταύτη τὸ χολὸν ὡς ἐνῆν ἔστιν ὄπου
ὀρθοῦντες ἡμεῖς τῶν μερῶν ἐδγνωμόνως
δοκοῦμεν ὡς εἴρουμα βαίνειν τὸν λόγον·
τὸν Σῆμ γὰρ ἐξήλωσα καὶ τὸν Ἰάφειθ,
Ματθαῖος οἰκτρὸς ἐν μονασταῖς καὶ θύτης,
οἱ πατρικὴν γύμνωσιν οὐκ ἐνεγκόντες,
χλεύης προκειῖσθαι τοῖς ὀρῶσιν αἰτίαν,
ὀπισθοφανῶς συνεκάλυψαν τότε,
καὶ τοῦτο ποιήσαντες ἤραντο κλέος...⁵.

1. Βλ. ἕκδοσιν τῆς συνόψεως ταύτης ὑπὸ τοῦ *E. Kaluzniacki*, ἐν «Ἀρχεῖον Σλαβικῆς Φιλολογίας», τ. 14, 1892, σελ. 84-88, ἔνθα, ἴσως ἐκ παραδρομῆς ἢ ἄλλου λάθους, παραλείπεται ὁ ὅρος «ἕτερ' ὁδός».

2. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 115-117.

3. Parisinus gr. 2830, ff. 201r-216r. Λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τοῦ κώδικος καὶ τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Βλάσταρη ἐν τῷ ὡς ἄνω κώδικι, ἔλαβον παρὰ τοῦ διαπρεποῦς γάλλου ἑλληνιστοῦ καὶ κορυφαίου παλαιογράφου κ. *Charles Astruc*, προῖσταμένου νῦν τοῦ Τμήματος Ἑλληνικῶν Χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, τὸν ὁποῖον ἐγκαρδίως εὐχαριστῶ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς θέσεως.

4. Βλ. Πάσχου, ἄρθρον ἐν «Θεολογία», ΜΓ', 1972, 811-812. Τοῦ αὐτοῦ, Βλάσταρης, σελ. 117-120.

5. Βλ. χφ Ἰ. Μονῆς Βλατάδων, ἀρ. 25, f. 4 (στιχ. 12-20). Πρβλ. Γέν. θ', 21-24.

Β'. ΠΟΙΗΤΙΚΑ.

I. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Ὁ ἡμέτερος Ματθαῖος εἶχε τὴν ὥραίαν συνήθειαν, ὡς βεβαίως καὶ ἄλλοι βυζαντινοὶ συγγραφεῖς¹, νὰ θέτῃ τὴν προσωπικὴν του σφραγιῖδα, ἥτοι τὴν ὑπογραφὴν του ἐπὶ τῶν ἔργων του, δι' ἐπιγραμματῶν ἢ ἐμμέτρων τίτλων. Τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ Ἐπιγράμματα τοῦ Βλάσταρη δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς δύο ομάδας. 1) Ἐπιγράμματα-Ἐμμετροὶ τίτλοι, καὶ 2) Ἀκροστιχίδες εἰς τὰ ὕμνογραφήματά του.

1. Ἐπιγράμματα-Ἐμμετροὶ τίτλοι. Ταῦτα² εἶναι δέκα καὶ τρία (13), τὰ ἀκόλουθα.

α'. Εἰς τοὺς «Πρὸς Ἰουδαίους» λόγους του (6 στίχοι).

β'. Εἰς τὸ «Κατὰ Λατίνων» ἔργον του (2 στίχοι).

γ'. Εἰς τὸ ἔργον του «Περὶ τῆς θείας Χάριτος ἢ περὶ τοῦ θείου Φωτὸς» (4 στίχοι).

δ'. Εἰς τὸ «Σύνταγμα» (2 στίχοι).

ε'. Εἰς τὴν Σύνοψιν κανόνων Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ (1 στίχος).

στ'. Εἰς τὴν Σύνοψιν ἀποκρίσεων Ἰωάννου Κίτρους (1 στίχος).

ζ'. Εἰς τὴν διασκευὴν τῆς «Κλίμακος» (22 στίχοι).

η'. Εἰς αὐτὴν τὴν «Κλίμακα» τοῦ Ἰωάννου (2 στίχοι).

θ'. Εἰς τὸν ἄγ. Ἰωάννην, συγγραφέα τῆς «Κλίμακος» (5 στίχοι).

ι'. Εἰς τοὺς «Μακαρισμοὺς» του, γενικῶς (2 στίχοι).

ια'. Εἰς τοὺς «Μακαρισμοὺς» ἀπὸ Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ μέχρι τῆς τῶν ἁγίων Πάντων (5 στίχοι).

ιβ'. Εἰς τοὺς «Μακαρισμοὺς» τῶν ὀκτὼ ἡχῶν (6 στίχοι).

2. Ἀκροστιχίδες³. Ὁ Ματθαῖος συνδέει δι' ἀκροστιχίδος πάντας τοὺς ὕμνους του τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν δέκα καὶ ἑπτὰ (17) ὕμνογραφικῶν ομάδων-ἐνοτήτων (Στιχηρῶν καὶ Μακαρισμῶν), τὰς ὁποίας ἐνόησας ἐκδίδομεν κριτικῶς ἐν τοῖς ἐφεξῆς, καὶ μετὰ τῶν ὁποίων, βεβαίως, συνεκδίδονται καὶ αἱ 17 ἀκροστιχίδες⁴.

1. Βλ. Ἄθ. Κομίνη, Τὸ βυζαντινὸν ἱερὸν ἐπίγραμμα..., σελ. 38 ἐξ.

2. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 120-123.

3. Περὶ τῆς ἀκροστιχίδος εἰς τὰ κοντάκια καὶ τοὺς κανόνας βλ. ἀντιστοίχως τὰ παλαιὰ μελετήματα, *K. Krumbacher*, «Die Akrostichis in der griechischen Kirchenpoesie», ἐν «Sitz. Akad. München», 4, 1903, 551-691. *W. Weyh*, «Die Akrostichis in der byzantinischen Kanonendichtung», ἐν *BZ*, 17, 1908, 1-69. Πρβλ. Ἄθ. Κομίνη, ἐνθ' ἄν., 46-47 καὶ 90 ἐξ.

4. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 123-126.

II. ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΟΦΦΙΚΙΩΝ.

1. *Τὰ ἐκκλησιαστικά ὄφφικια*¹. Εἰς δέκα καὶ ἑννέα (19) πολιτικούς στίχους (ἰσοσυλλαβοῦντας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁμοτονοῦντας πάντοτε) ἀναγράφονται οἱ τίτλοι —κατὰ ἕξ πεντάδας— τῶν ὄφφικίων τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ἄρχή: «*Τῆς Ἐκκλησίας τὰς τιμὰς καὶ τὰς διακονίας...*

Τέλος: «*...τὸν νομοδότην τε, περιμικτήριον νοταρίων*».

2. *Τὰ βασιλικά ὄφφικια*². Συνήθως συνάπτεται πρὸς τὸν προηγούμενον κατάλογον, ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τοῦ αὐτοῦ, Περὶ τῶν ὄφφικίων τοῦ Παλατίου τῆς Κων/πόλεως*», περιλαμβάνει δὲ εἰς τοὺς ἐξήκοντα καὶ ἑννέα (69) πολιτικούς στίχους (18 πεντάδας) τ' αὐλικά ἀξιώματα τοῦ παλατίου τῆς Κων/πόλεως.

Ἄρχή: «*Ἀξιωματῶν ἀριθμὸν τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις...*

Τέλος: «*...τοῦ κάστρου προκαθήμενος, δρουγγάριος τοῦ στόλου*».

3. *Ἡθικὸς ἐπίλογος*³. Τὸ ἐκ τριάκοντα (30) πολιτικῶν στίχων τοῦτο ποίημα συμπαρακολουθεῖ συνήθως εἰς τὰ χφφ τοὺς δύο προηγούμενους καταλόγους ὄφφικίων καὶ τιτλοφορεῖται: «*Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπίλογος*».

Ἄρχή: «*Ταῦταις ἐκτόπως ταῖς τιμαῖς κεχήναμεν οἱ πλεῖστοι...*

Τέλος: «*...τῆς τε παρούσης, τῆς φθαρτῆς καὶ τῆς προσδοκωμένης*».

Οἱ κατάλογοι τῶν ὄφφικίων μετὰ τοῦ ἠθικοῦ Ἐπιλόγου ἔχουν ἐκδοθῆ πολλάκις παλαιότερον, ἐσχάτως δὲ καὶ εἰς κριτικὴν ἔκδοσιν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου J. Verpeaux⁴.

III. ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΚΑ.

Τὸ μέχρι τοῦδε γνωστὸν ὑμνογραφικὸν ἔργον τοῦ Βλάσταρη, ἀποτελούμενον ἐξ ἑξακοσίων πενήκοντα καὶ τριῶν (653) τροπαρίων Στιχηρῶν προσομοίων καὶ Μακαρισμῶν, ἀπειτέλεσε τὸ κέντρον ἰδιαιτέρας πραγματείας μας φιλολογικῆς-θεολογικῆς, ἐκδοθείσης προσφάτως ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης καὶ τὸ ὑμνογραφικὸν ἔργον του*»⁵. Δὲν προτιθέμεθα, βε-

1. Ἐνθ' ἀν., σελ. 126-127.

2. Βλ. ἔνθ' ἀνωτέρω.

3. Βλ. ἔνθ' ἀν., σελ. 127-128.

4. Βλ. J. Verpeaux, Pseudo—Kodinos, *Traité des Offices*, Paris 1966, σελ. 318-325. Πρβλ. J. Darrouzès, Ὁφφικια..., σελ. 251 ἐξ.

5. Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 300+9 πίν. (ἕκδ. «Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου»).

βαίως, νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα ὅσα ἐκεῖ ἐγράψαμεν, ἐξετάζοντες λεπτομερῶς καὶ συστηματικῶς τὸ περιεχόμενον τῶν ὕμνων τοῦ Ματθαίου. Θὰ ἐπιχειρήσωμεν, ὅμως, νὰ δώσωμεν δι' ὀλίγων τὸ κλίμα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ὁμνογραφίας τοῦ Βλάσταρη, ὁμιλοῦντες περαιτέρω ἐν συντομίᾳ περὶ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ περιεχομένου τῶν ὕμνων, ὡς καὶ περὶ τῆς μουσικῆς καὶ μετρικῆς αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ ὙΜΝΩΝ ΤΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ.

Τὸ σύνολον τῶν ὕμνων τοῦ Ματθαίου ἀποτελοῦν προσόμοια πάντοτε στιχηρὰ τροπάρια, βασιζόμενα εἰς παλαιότερα γνωστὰ αὐτόμελα τῆς ὁμνογραφικῆς παραδόσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων ἀκολουθοῦν τὴν μουσικὴν καὶ τὰ ποιητικὰ μέτρα, ὡς θὰ δειχθῆ λεπτομερέστερον ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ. Ἐκ τῶν 556 διασωθέντων λειτουργικῶν ποιημάτων τοῦ Βλάσταρη τὰ 357 (ἤτοι τὰ τρία πέμπτα περίπου) ἐγράφησαν διὰ τὴν περίοδον τοῦ Πεντηκοσταρίου, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 199 διὰ τὴν Παρακλητικὴν. Ἐκ τῶν γραφέντων διὰ τὴν περίοδον τοῦ «Τριωδίου τῶν Ρόδων», ἤτοι τοῦ Πεντηκοσταρίου, ὕμνων, οἱ ἐνενήκοντα (90) ὕμνοι εἶναι *Στιχηρὰ Προσόμοια*, ψαλλόμενα («ἐν τῷ Ἐσπερινῷ ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ μέχρι τῆς τῶν Ἁγίων Πάντων»¹, οἱ δ' ἕτεροι διακόσιοι ἐξήκοντα καὶ ἑπτὰ (267) εἶναι *Μακαρισμοί*, ψαλλόμενοι κατὰ τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω ἐκκλησιαστικὴν περίοδον.

*
* *

α) Ὁ Βλάσταρης ἔχει διαιρέσει τὰ ὡς ἄνω ἐνενήκοντα *Στιχηρὰ* εἰς τριάκοντα τριάδας, ἔχει δὲ ἐγκατασπείρει ταύτας —ἀνάλογως πάντοτε πρὸς τὴν λειτουργικὴν ἀνάγκην τῆς ἡμέρας καὶ τὴν ποιητικὴν του κλίσειν καὶ διάθεσιν— εἰς διαφόρους ἡμέρας (ἐν τῷ Ἐσπερινῷ) τοῦ Πεντηκοσταρίου². Τοῦτο, βεβαίως, σημαίνει ὅτι τὰ *Στιχηρὰ* ταῦτα συμβαδίζουν μὲ τὰ ἐν τῷ Πεντηκοσταρίῳ ὑπάρχοντα ποιητικὰ κείμενα, ἀποτελοῦν δὲ σύνθεσιν εἰς ἑκτασιν ἀνάλογον πρὸς τὰς λειτουργικὰς διαστάσεις τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησιαστικῆς περιόδου καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἐορταζόμενα ἢ τιμώμενα γεγονότα ἢ πρόσωπα. Προφανῆς, λοιπόν, τυγχάνει ὁ ἀναστάσιμος χαρακτῆρ τῶν ὁμνογραφημάτων τού-

1. Βλ. χφ. Ο, f. 27v. Βλ. ἐκτενῆ διαπραγμάτευσιν περὶ τῶν ἐν λόγῳ στιχηρῶν καὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν ἐν *Πάσχου*, Βλάσταρη, σ. 144 ἐξ.

2. Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι τὰ ἐν λόγῳ *Στιχηρὰ* ψάλλονται εἰς πάντας τοὺς ἤχους, πλὴν τοῦ βαρέος. Βλ. *Πάσχου*, Βλάσταρη, σ. 144, σημ. 4.

των, ψαλλομένων κατὰ τὴν πλεον χαρμόσυνον λειτουργικὴν περίοδον τοῦ ἔτους. Οὐχὶ σπανίως, ὅμως, ὁ ἱερομόναχος ὑμνογράφος, μετὰ τ' ἀναστάσιμα, παρενεῖρει καὶ τινα κατανοητικὰ καὶ νηπτικὰ τροπάρια, χαρακτηριστικὰ τῆς μοναχικῆς καὶ ἀσκητικῆς ζωῆς τοῦ ποιητοῦ των, τὰ ὅποια φαίνονται ὡς ἄλλαι νησιδες εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Φωτὸς τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῆς ὑμνογραφίας της. Ἀκολουθῶν ὁ Βλάσταρης τὴν ἑορτολογικὴν καὶ θεματολογικὴν σειρὰν τοῦ Πεντηκοσταρίου, ἐξυμνεῖ γεγονότα καὶ πρόσωπα τῆς περιόδου, ἦτοι τὴν ψηλάφησιν τῆς πλευρᾶς τοῦ Κυρίου ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Θωμᾶ¹, τὰς Μυροφόρους², τὴν θεραπείαν τοῦ Παραλύτου³, τὴν συνάντησιν τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος⁴, τὴν θεραπείαν τοῦ τυφλοῦ καὶ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου⁵, τὴν διὰ τῶν ἁγίων Πατέρων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἄνθρωπον δειχθεῖσαν πρόνοιαν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ⁶, τὴν ἐπιφοίτησιν, τέλος, τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς θελοὺς Ἀποστόλους ἐν τῇ παμφώτῳ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς⁷.

* * *

β) Ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀνωτέρω τάξιν ἑορτῶν καὶ θεμάτων εἶναι καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν *Μακαρισμῶν* τοῦ *Πεντηκοσταρίου* δι' ἐκάστην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, ὁμιλούντων ἐν πνεύματι μετανοίας καὶ κατανώξεως περὶ τῶν γεγονότων τοῦ ἑορταστικοῦ τούτου κύκλου καὶ προσκαλούντων ἢ παραινούντων εἰς μίμησιν τῶν ἀρετῶν ἢ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀπομάκρυνσιν⁸.

Ἰδιοτυπίαν τινὰ παρουσιάζουν οἱ *Μακαρισμοὶ τῶν ὀκτῶ ἡχων*⁹, οἱ ὅποιοι δὲν παραδίδονται εἰμῇ μόνον διὰ τοῦ κώδικος τῆς Ὁξφόρδης. Οὗτοι, ἐνῶ κατὰ τὴν στιχῆρη ἐπιγραφῆν¹⁰ συμποσοῦνται εἰς διακοσίους ἐνενήκοντα καὶ ἕξ, εἰς τὴν πραγματικότητά δὲν ὑπερβαίνουν τοὺς ἑκατὸν ἐνενήκοντα καὶ ἑννέα. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ὑμνογράφος χρησιμοποιεῖ συχνάκις ἓνα μόνον στίχον (ἢ τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον) διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀκροστιχίδος, διὰ δὲ τὸ λοιπὸν περιεχόμενον τοῦ μακαρισμοῦ παραπέμπει εἰς τοὺς

1. Βλ. χφ. Ο, ff. 27v-28r (Α', α'-ιε').

2. Χφ. Ο, ff. 28r-99r (Α', ις -λ').

3. Χφ. Ο, f. 29v-v (Α', λα'-μβ').

4. Χφ. Ο, ff. 29v-30v (Α', μγ'—νδ').

5. Χφ. Ο, ff. 30v-31v (Α', νε'—ξς').

6. Χφ. Ο, ff. 31v-32v (Α', ξζ'-οε').

7. Χφ. Ο, ff. 32r-33r (Α', ος'-ς).

8. Βλ. λεπτομερέστερον περὶ τούτων ἐν *Πάσχου*, *Βλάσταρης*, σ. 153-167 (ὕμνοι, Β', α'—Θ', ζ').

9. Βλ. *Πάσχου*, *Βλάσταρης*, σελ. 167-180 (Γ', α'—ΙΖ', λζ').

10. Βλ. χφ. Ο, f. 44v.

προηγηθέντας μακαρισμούς τοῦ Πεντηκοσταρίου¹. Οἱ πρωτότυποι μακαρισμοὶ τῶν ὀκτὼ ἡχῶν, ἐκτὸς τοῦ σταυρο-αναστασίμου χαρακτήρος των ἐν τῷ γενικωτέρῳ πλαίσιῳ τῆς Παρακλητικῆς, ἀφιερῶνται ἢ ἐμμέσως ἀναφέρονται — ὡς ἀπαιτεῖται καὶ ἡ τάξις τῆς Ἐκκλησίας — εἰς τὰς Ἄσωμάτους Δυνάμεις (Δευτέρα), εἰς τὸν Τίμιον Πρόδρομον (Τρίτη), εἰς τὸν τίμιον Σταυρὸν (Τετάρτη), εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους (Πέμπτη), εἰς τὰ ἅγια Πάθη (Παρασκευὴ) καὶ εἰς τοὺς ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους πιστοὺς (Σάββατον).

Ἐπάρχει μία σαφὴς σχέσις μεταξὺ τῶν πεζῶν καὶ τῶν ποιητικῶν ἔργων τοῦ Βλάσταρη, πολλάκις δὲ τὰ δευτέρα ἀποτελοῦν ποιητικὴν ἀπόδοσιν² τῶν εἰς τὰ πρῶτα περιεχομένων θεολογικῶν του θέσεων (κατανυκτικῶν ἢ ἀντιαιρετικῶν). Ἡ λειτουργικὴ ποιήσις γίνεται γέφυρα καὶ μεταφέρει τὴν πνευματικὴν καὶ θεολογικὴν ἀγωνιστικότητα τοῦ ἱερομονάχου εἰς τὴν κατανυκτικὴν ἀτμόσφαιραν τῆς λειτουργίας. Τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως καὶ τὸ φῶς τῆς Πεντηκοστῆς εἶναι παρὸν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἑμνογραφήματα τοῦ Βλάσταρη καὶ προσδίδει εἰς τὸ περιεχόμενόν των ἓνα μυσταγωγικὸν καὶ ἐσχολογικὸν χαρακτήρα. Δὲν λησμονεῖ, ὅμως, ὁ ἑμνογράφος καὶ τὰς δογματικοπολεμικὰς θέσεις τῶν ἀπολογητικῶν-ἀντιαιρετικῶν ἔργων του, τὰς ὁποίας εἰσάγει διὰ τῆς ποιήσεώς του, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώσαμεν, καὶ εἰς τὸν λειτουργικὸν χῶρον. Τοῦτο, μάλιστα, ἀποτελεῖ καὶ τὸν δεσπύζοντα τόνον τῆς ἑμνογραφίας τοῦ Ματθαίου, σκοπούσης τὴν ἐξαρσιν πάντοτε τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος καὶ τὴν εἰς αὐτὸ πάσῃ θυσίᾳ προσήλωσιν, παραλλήλως πρὸς τὴν μετὰ κατανύξεως καὶ ἡσυχαστικῆς διαθέσεως προσευχὴν καὶ ἔνωσιν τῶν πιστῶν μετὰ τὸν Θεόν, μέσῳ τῆς λειτουργικῆς ζωῆς καὶ ποιήσεως. Εἰς τούτους κυρίως τοὺς λόγους ὀφείλεται καὶ ἡ τάξις τοῦ Βλάσταρη νὰ ἐκθέτῃ καὶ νὰ συζητῇ τριαδολογικὰ προβλήματα εἰς τοὺς ἕμνους του, νὰ φέρῃ δὲ προσφυῶς εἰς τὸ μέσον παραδείγματα τῶν Ἁγίων, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀποτελοῦν τὴν ἀδιάψευστον πρᾶξιν τῆς θεωρίας τῶν λόγων τοῦ Εὐαγγελίου, χρησιμοποιοῦν ἐπιτυχῶς πρὸς τοῦτο ἄλλοτε τὴν συμβολικὴν καὶ μυστικὴν ἐρμηνείαν, καὶ ἄλλοτε τὴν δεητικὴν καὶ κατανυκτικὴν προσευχὴν, ὅπως ἀκριβῶς ἔπραττον καὶ οἱ παλαιότεροι αὐτοῦ ἑμνογράφοι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁ ἀναγνώστης τῶν ἑμνογραφημάτων τοῦ Βλάσταρη αἰσθάνεται τὴν ζεῖδωρον αὔραν τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ ζῆ καὶ τὴν ἀγωνιστικὴν καὶ ἐπιθετικὴν ἐνίοτε διάθεσιν — διὰ εἰρωνικῶν ἢ ἄλλων αὐστηρῶν ἐκφράσεων — τοῦ θεολόγου ποιητοῦ πρὸς τοὺς αἰρετικὰ φρονοῦντας ἀντιπάλους του, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν περὶ ἐκπορεύ-

1. Ἐν τῷ κώδικι τῆς Ὁξφόρδης καὶ ἐν τῇ κάτω φᾶ τοῦ f. 44v σημειοῦται: «Τοὺς ἀτελέστους μακαρισμούς ζῆται πεπληρωμένους ὀπισθεν ἐν τοῖς μακαρισμοῖς τῆς Πεντηκοστῆς».

2. Βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σ. 285.

σεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίαν¹. Ὁ Βλάσταρης στηρίζεται πάντοτε εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἁγίους Πατέρας καὶ Διδασκάλους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐμφανῶς ρέπων πρὸς μίαν φιλοκαλικὴν ἐρμηνείαν τῶν ἱερῶν γεγονότων καὶ ἀναμινγνύων οὐχὶ σπανίως προσωπικὰς τινὰς ἐρμηνείας συμβολικοῦ καὶ μυστικοῦ χαρακτῆρος. Οὕτω δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ὁ Βλάσταρης διὰ τῆς ὕμνογραφίας του ἐκφράζει πιστῶς τὸν ἰδ' αἰῶνα, κατὰ τὸν ὅποιον παρουσιάζονται ποικίλαι θεολογικαὶ συζητήσεις καὶ ἔριδες ἀλλὰ καὶ θαυμαστὴ ἀναγέννησις καὶ ἄνθησις τῶν θεολογικῶν γραμμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ἑΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ἡ ΜΕΤΡΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΩΝ ὙΜΝΩΝ ΤΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ.

Ὁ Βλάσταρης συνέθεσε τοὺς ὕμνους του συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς λεγομένης *τονικῆς ρυθμοποιίας*², ἡ ὁποία ὡς γνωστὸν διεδέχθη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους τὴν *προσφωδιακὴν ποιήσιν*, καὶ ἡ ὁποία, ἀντὶ τῆς μακρότητος ἢ βραχύτητος τῶν συλλαβῶν, θέτει ὡς μετρικὰ τῆς στηρίγματα τὰς τονιζόμενας καὶ ἀτόνους συλλαβὰς τῶν στίχων, ἐπιδιώκουσα διὰ τῆς μουσικῆς τὴν *ἰσοχρονίαν*, συχνάκις δὲ καὶ τὴν ἰσο- ἢ ὁμοτονίαν. Ἀγαπῶν καὶ σεβόμενος τὰ μετρικὰ πρότυπα τῆς πρὸ αὐτοῦ ὕμνογραφικῆς παραδόσεως, μιμεῖται τοὺς ποιητικοὺς τρόπους των, ἀλλὰ κινούμενος μὲ ἀνεσιν καὶ ἐλευθερίαν, χωρὶς δουλικότητα καὶ ἀλύγιστον σκληρότητα, δεσμευτικὴν τῆς ποιητικῆς του ἐμπνεύσεως. Δὲν ἀπιστεῖ ὁ ἱερομόναχος ὕμνογράφος πρὸς τὴν λειτουργικὴν παράδοσιν, ἀλλ' ἐμπιστεύεται τὰς ποιητικὰς συνθέσεις του εἰς τὴν πείραν τῶν μοναχῶν ἢ τῶν ἱεροψαλτῶν, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦ μέλους καὶ τῆς *τονῆς*, θὰ θεραπεύσουν τὰς ἐνλίτε ἀναποφεύκτους ἐκτροπὰς ἐκ τῆς ὁμοτονίας καὶ τῆς ἰσοσυλλαβίας³.

Κατωτέρω παρέχομεν εἰκόνα τῶν μετρικῶν σχημάτων πάντων τῶν ὕμνων τοῦ Βλάσταρη, διηρημένων εἰς ὀκτὼ ομάδας (κατ' ἤχον), πρὸς συστηματικωτέραν παρακολούθησιν, ἵνα φανῇ ἐν τῇ πράξει καὶ διὰ παραδειγμάτων

1. Βλ. πλατυτέραν ἀνάπτυξιν τῶν θεολογικῶν θέσεων τῆς ὕμνογραφίας τοῦ Βλάσταρη ἐν Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 223-281.

2. Βλ. περὶ αὐτῆς Α. Ι. Φυτράκη, ΒΠ, σελ. 38-45. Grosdidier, RMO, σελ. 119 ἐξ. Ν. Β. Τωμαδάκη, ΒΥΠ, σελ. 235 ἐξ.

3. Βλ. ἐκτενεστέραν ἀναφορὰν καὶ ἀνάλυσιν τῶν προβλημάτων τούτων ἐν Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 188 ἐξ.

ἢ ἐξάρτησις τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ ἐκ τῶν παλαιότερων προτύπων, —διὰ τὴν περιπτώσιν μας ἐκ τῶν αὐτομέλων¹.

A'. Ἔρχος α'.

α'. Στιχηρά. Βάσει τοῦ αὐτομέλου *Τῶν οὐρανίων ταγμάτων ψάλλον-
ται τὰ στιχηρά τοῦ Πεντηκοσταρίου Α', α'-ιε', κατὰ τὸ ἀκόλουθον μετρικὸν
σχῆμα.*

$$\begin{array}{l} \bar{u}-u^2 \quad -uu \quad -u^3 / \bar{u}-u \quad -uu \quad (-)^4 \\ u\bar{u}u-u \quad -u / uu-u \quad u-u \\ u-u\bar{u}^5 \quad u-u \quad \bar{u}uu- \\ \bar{u}u-u \quad u-uu \\ 5 \quad \bar{u}uu- \quad uu-u^6 \quad \bar{u}uu- \\ uu-u \quad \bar{u}u-uu \end{array}$$

β'. Στιχηρά προσόμοια, βάσει τοῦ αὐτομέλου *Πανεύφημοι μάρτυρες
ψαλλόμενα (Α', ξα',-ξς'), κατὰ τὸ ἀκόλουθον σχῆμα:*

$$\begin{array}{l} u-uu^7 \quad -uu \quad u- \\ \bar{u}u-u^8 \quad -uu \\ uu- \quad uu-uu / u-u \quad uu-^9 \\ uu-u \quad -u / uu-u^{10} \quad -uu \\ 5 \quad u-u \quad uu-u \quad u-uu / u-^{11} \quad u-uu \\ \bar{u}u-u \quad uu-u\bar{u} / \bar{u}u-u \\ -\bar{u}-u^{12} \quad u-uu \end{array}$$

γ'. Μακαρισμοί. Συμφώνως πρὸς τὸ αὐτόμελον τῶν μακαρισμῶν τοῦ
α' ἤχου *Διὰ βρώσεως ἐξήγαγε ψάλλονται οἱ μακαρισμοὶ Β', α'-λζ' καὶ Γ',
α'-λζ', ἔχουν δὲ τὸ ἀκόλουθον μετρικὸν σχῆμα:*

1. Περὶ αὐτομέλων βλ. Π. Ν. Τρεμπέλα, Ἐκλογή, σελ. 59 καὶ 145-147. Ἰ. Φον-
τούλη, ἄρθρον ἐν ΘΗΕ, 3, 504-505. E. Wellesz, ΒΜΗ, σελ. 243. Ν. Β. Τωμαδάκη, ΒΥΠ,
σελ. 51.

2. Ἑλλίπεις κατὰ τὴν πρώτην συλλαβὴν εἰς τὸ Α' ιδ'.
3. Διάφορος τομὴ εἰς τὰ Α' β', Α' ια' καὶ Α' ιγ'.
4. Ἡ διαφορὰ ἐν τοῖς Α' η', Α' θ' καὶ Α' ι'.
5. Διαφορὰ εἰς τὰ κῶλα ἐν τοῖς Α' ς' καὶ Α' ι'.
6. Σοβαρὰ ἀνωμαλία εἰς τὸ Α' ιδ' (βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 190).
7. Παραλλάσσει ἢ τομὴ τοῦ Α' ξε'.
8. Ἄνωμαλία εἰς τὸ Α' ξβ'.
9. Μικρὰ διαφορὰ τόνου εἰς τὰ Α' ξε' καὶ Α' ξς'.
10. Ἄνωμαλία τις εἰς τὴν τομὴν ἐν τοῖς Α' ξα' καὶ Α' ξδ'.
11. Διάφορος τομὴ (πιστὴ εἰς τὸ αὐτόμελον) εἰς τὸ Α' ξε'.
12. Πιστότερος πρὸς τὸ αὐτόμελον φαίνεται πῶς ὁ στίχος τοῦ Α' ξε'.

(υ) ῡυ—υ¹ ῡυ—υυ
 ῡυυ—² υυυ— υυ—
 ῡυυ— υυυ—
 υυ—υ υυ—³ υυ—
 5 —ῡυυ —υυ
 ῡυ—υ υ—ῡ⁴ υ—υυ

*
 * *

B'. ^τHχος β'.

α'. Στιχηρά προσόμοια βάσει τοῦ αὐτομέλου "Οτε ἐκ τοῦ ξύλου (A' ις'—λ') ψάλλονται κατὰ τὸ ἀκόλουθον σχῆμα:

—υ υυ—υ υυ—
 —υ υυ—υ υ—υ / ῡ—υ —υυ⁵
 —υυ⁶ υ—υυ / υ—υ —υυ
 υυ—υ υ—υυ / υ—υ⁷ υ—υ
 5 —υυ⁸ υ—υυ / ῡ—υ⁹ —υυ
 —υ υυ— υυ—υ¹⁰
 —υ¹¹ υυ— υυ—υ
 υ—¹² υ—υυ υ—υυ

β'. Μακαρισμοί, βάσει τοῦ αὐτομέλου Τὴν φωνὴν σοι προσάγομεν ψαλλόμενοι (Γ', η'—λη' καὶ ΙΑ', η'—λη'), ἀκολουθοῦν τὸ ἐξῆς μετρικὸν σχῆμα:

1. Ἡ διαφορὰ ἐν τῷ Β' λε'.
2. Ἀνωμαλία εἰς τοὺς Γ' κε' καὶ Γ' λα'.
3. Ἀνωμαλίας εἰς τοὺς Β' ια', Β' κβ', Β' κζ', Γ' ις' (ὅμοιον τῷ Β' ς'), Γ' κζ' καὶ Γ' λβ' (βλ. καὶ Πάσχου, ἔνθ' ἀν., σελ. 192-193).
4. Ἀνωμαλίας ὡς πρὸς τὴν ὁμοτονίαν ἐν τοῖς 17 ἐκ τῶν 74 μακαρισμῶν, ἧτοι ἐν τοῖς α) Β' θ', ι', ιδ', ις', ιζ', ιη', ιθ', κγ', κδ', κε', λγ' καὶ β) Γ' γ', η', κα', κβ', κε' καὶ κη'.
5. Ἀπόκλισις ἐκ τοῦ αὐτομέλου (βλ. Πάσχου, ἔνθ' ἀν., σελ. 193-194).
6. Διαφορὰ εἰς τὰ Α', κβ' καὶ Α', κη'.
7. Τὰ δύο κῶλα ἠνωμένα ἐν τοῖς Α' ις', κγ' καὶ κε'.
8. Τονικαὶ τινες παραλλαγαὶ ἐν Α' ις', κδ', κε' καὶ κζ'.
9. Περὶεργος παρατονισμὸς ἐν Α' κα'.
10. Ὁ ἔκτος στίχος πανταχοῦ ὅμοιος πρὸς τὸν τοῦ αὐτομέλου.
11. Διαφορὰ ἐν Α' κγ'.
12. Κυματισμὸς τόνου μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς τρίτης συλλαβῆς ἐν τοῖς Α' ις', κβ', κδ', κε', κζ', κη' καὶ λ'.

ῡυ—υ υ—υυ
 ῡυ—υ υ—υυ
 —υυ¹ υ—υ² υ—υ³
 ῡυ—υ⁴ υ—υυ

γ'. Οἱ *Μακαρισμοὶ* Γ', α'—ζ' καὶ ΙΑ', α'—ζ', ψαλλόμενοι βάσει τοῦ αὐτομέλου *Μνήσθητι, εὐσπλαγγνε, ἀκολουθοῦν τὸ ἀκόλουθον μετρικὸν σχῆμα:*

(υ)—υυ⁵ —υυ υυ—
 υ—υυ⁶ —υυ υυ—
 ῡυ—⁷ υ—υυ υυ—

* *

Γ'. Ἦχος γ'.

α'. Τὰ *Στιχηρὰ* προσόμοια Α', λα'—μβ' ψάλλονται, βάσει τοῦ αὐτομέλου *Ἔστησαν τὰ τριάκοντα ἀργύρια, κατὰ τὸ ἀκόλουθον μετρικὸν σχῆμα:*

—υυ υυ—υυ υ—υυ
 υυ— —ῡυ⁸ υ—υ
 —υυ —υυ⁹ / υυ—υ υυ(—)¹⁰
 ῡυ—υ —υ—υυ
 5 ῡυ—¹¹ υ—ῡυ ῡυυ—
 υυ—υ —υυ / —υ—υ¹² υ—
 υυ—υ¹³ υυ—υ¹⁴

1. Διαφορὰ εἰς τοὺς Γ', ιζ', κα', λδ' καὶ λε'.
2. Ἄνωμαλῖαι, ὡς πρὸς τὸν τόνον, εἰς τοὺς Γ', ι', κδ' καὶ λζ' (βλ. Πάσχου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 195).
3. Διαφέρει τοῦ αὐτομέλου, τοῦ ὁποῦο ὁ στίχος εἶναι βραχυτέρος κατὰ δύο συλλαβάς.
4. Τονικαὶ τινες παρεκκλίσεις ἐν Γ', ι', ιβ', κβ', λε', λζ' καὶ ΙΑ' λδ'.
5. Ἡ μακροτέρα μορφή ἀπαντᾷ ἐν τοῖς Γ', β', δ', ε' καὶ ζ'.
6. Τονικὴ διαφορὰ ἐν τῷ Γ' β'.
7. Ἐκτὸς τοῦ Γ' β' (υ—υ), βλ. καὶ τὰς ἀνωμαλίας ἐν τοῖς Γ' α', γ', δ', ε' καὶ ΙΑ', β'.
8. Ἐλαφρὸς τις παρατονισμὸς εἰς τινὰ στιχηρὰ (Α', λε', λη', μα' καὶ μβ').
9. Ἀσυνήθης τομῆ ἐν τῷ Α' μβ'.
10. Ἡ μακρὰ μορφή (ὡς εἰς τὸ αὐτόμελον) ἐν τοῖς Α', λγ', λδ' καὶ λζ'-μβ', ἐνῶ ἡ βραχεῖα ἐν τοῖς Α', λα', λβ', λε' καὶ λς'. [Ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας, ἀλλαχοῦ, τὸ πρῶτον κῶλον εἶχε δοθῆ ἑλλιπές (υ—υ), βλ. Πάσχου, ἔνθ' ἀν., σελ. 196].
11. Ἐλλιπές, κατὰ δύο συλλαβάς, τὸ πρῶτον κῶλον τοῦ Α', λβ'.
12. Τὸ τονικὸν μέτρον τοῦ αὐτομέλου ἀκολουθεῖται πιστῶς μόνον ἐν τῷ Α', λη'.
13. Κατὰ μίαν συλλαβὴν ἑλλιπές τὸ Α', λε'.
14. Δυσχερὴς ὁ κανονικὸς χωρισμὸς τῶν μετρικῶν ποδῶν ἐν τοῖς Α', λγ', λε' καὶ λη'.

β'. Οἱ *Μακαρισμοὶ Δ', α'—λθ' καὶ IB', α'—λζ'*, ψαλλόμενοι βάσει τοῦ αὐτομέλου *Ἀθετήσαντα, Χριστέ, ἀκολουθοῦν τὸ κατωτέρω μετρικὸν σχῆμα:*

(υ)υ—υ¹ υ—
 υυ—υ υυ—υ² υ—
 υυ—υ³ υ—υυ
 υ—⁴ υ—⁵ υ—υ
 5 υυ—⁶ υ—υ⁷ υ—
 (υ)υυ—υ⁸ —υυ⁹ —υυ
 —υυ (υ)¹⁰ υυ—¹¹ / —υ—¹² υ—υυ

* *

Δ' Ἑρχος δ'.

α'. Τὰ *Στιχηρὰ Α', μγ'—νδ'*, ψαλλόμενα βάσει τοῦ αὐτομέλου *Ἐδωκας σημείωσιν, ἀκολουθοῦν τὸ κάτωθι μετρικὸν σχῆμα:*

—υυ υ—υυ / υυυ—υ¹³ υ—υυ
 υυ—υ υ—υυ
 υ—υυ —υυ / υυ—¹⁴ υ—υ

1. Ἐνίοτε παρατηροῦμεν καὶ ἀσθενῆ ἢ δευτερεύοντα τόνον (Δ' α' 1 καὶ Δ' β' 1). Ἡ μακρὰ μορφή, ἣ ὅποια παρουσιάζεται ὡς ἐξαιρέσις, εὑρίσκεται εἰς τοὺς μακαρισμοὺς Δ', ι', ιγ', ιδ', λη', IB', δ' καὶ ι'.

2. Ἀνωμαλία τονική εἰς τὸν Δ', λγ'.

3. Ἰδιοτυπία ἐν τῷ Δ', κθ' (*Ἰησοῦς*).

4. Κυματισμὸς τοῦ τόνου εἰς δεκατρεῖς μακαρισμοὺς (Δ', β', η', ια', ιβ', ιγ', ιδ', ιη', ιθ', λγ', λε', IB', ιδ', κ' καὶ κη').

5. Ἀνωμαλία τονισμοῦ εἰς τὸν Δ', λδ' 4 (*Θεός*).

6. Τονικαὶ ἀνωμαλῖαι εἰς τοὺς Δ', ια' καὶ λα'. Βλ. Πάσχου, ἐνθ' ἀν., σελ. 199.

7. Παρατονισμὸς εἰς τὸν Δ', δ'.

8. Ἡ μακρὰ μορφή ἐν τῷ Δ', ιθ', ὡς καὶ ἐν τῷ Δ', ιζ'—ἐὰν ἀγνοηθῆ ἡ δυνατὴ συνί-
 ζησις (*διά*).

9. Ἀνωμαλία τις καὶ πρόβλημα παλαιογραφικόν, περὶ τῶν ὁποίων βλ. Πάσχου, Βλάσταρης, σελ. 199-200.

10. Ἡ μακρὰ μορφή ἐν τοῖς Δ', ιζ', ιη' καὶ κη'.

11. Ἰδιοτυπία ἐν τῷ Δ', ι'.

12. Τονικὸς κυματισμὸς, ἀπομακρύνων τοῦ αὐτομέλου, ἐν τοῖς Δ', α', ζ', ιε', λζ' καὶ IB', ιδ' (ἀναπαιστικός), καὶ ἐν τοῖς Δ', γ', η', ια', ιζ', κ', κα', κδ', λς', IB', δ', θ', κ', κη', λη' καὶ λε' (μεσοτονικός).

13. Δυσχερὴς πῶς ὁ χωρισμὸς τῶν μέτρων ἐν τοῖς Α', μγ' καὶ με'.

14. Ἀνωμαλία εἰς τὸν τονισμὸν καὶ τὸν χωρισμὸν ἐν τοῖς Α', με' καὶ Α', κα', μδ' καὶ νδ'.

$$\begin{aligned} & \bar{u}-u^1 \ u-u / \bar{u}u-u^2 \ u-u \\ 5 \quad & u\bar{u}-u \ \bar{u}-u^3 \ -uu \\ & u-uu^4 \ u-uu^5 / \bar{u}u-u^6 \ u-uu \\ & uu-u^7 \ u-uu / uu-u^8 \ u-uu \end{aligned}$$

β'. Οἱ *Μακαρισμοὶ Ε'*, α'—λγ', ΙΓ', α'—λζ' καὶ ΙΓ', α¹—ζ¹, φαλλόμενοι συμφώνως πρὸς τὸ αὐτόμελον *Διὰ ξόλου δ' Ἀδάμ*, ἀκολουθοῦν τὸ κάτωθι μετρικὸν σχῆμα:

$$\begin{aligned} & (u)\bar{u}-u^9 \ uu- / uu-u^{10} \ -uu^{11} \ -uu \\ & (u)\bar{u}-u^{12} \ uu- / (u)uu-u^{13} \ -uu^{14} \ -uu \\ & u-u^{15} \ u-uu / (u)uu-u^{16} \ u-uu^{17} \ \bar{u}u-uu^{18} \\ & (u)u-u^{19} \ uu-uu / (u)u\bar{u}u^{20} \ u-uu^{21} \ uu-uu^{22} \end{aligned}$$

1. Ἄνωμαλῖαι εἰς τὸν τονισμὸν (Α', μγ' καὶ νδ') καὶ τὸν χωρισμὸν τῶν μέτρων (Α', με', μζ', ν', να', νβ' καὶ νδ').

2. Ἐλαφρά τις ἀπόκλισις ἐν τῷ Α', μζ'.

3. Μικρά τις ἀνωμαλία τονισμοῦ (Α', νγ') καὶ χωρισμοῦ τῶν μέτρων (Α', με', μζ', καὶ μη').

4. Προβλήματα μέτρου καὶ νοήματος ἐν Α', μζ', περὶ τῶν ὁποίων βλ. Πάσχου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 201-202.

5. Ἦνωμένα τὰ δύο μέτρα ἐν τοῖς Α', μγ', με', μη', ν' καὶ να'.

6. Μὴ κανονικὸς χωρισμὸς ἐν Α', μζ'.

7. Ἐξαίρεσις ἐν Α', νγ'.

8. Δύο ἐξαίρεσις (ἐν τοῖς Α', μη' καὶ να').

9. Ὑπέρμετρον κατὰ μίαν συλλαβὴν ἐν τοῖς Ε', α', ι', ιδ', ιε', κθ', λβ' καὶ ΙΓ' α¹.

10. Τονικὴ ἀνωμαλία ἐν τῷ Ε', κβ'.

11. Τὰ μέτρα δυσδιάκριτα ὅπου ὁ ὁμνογράφος χρησιμοποιεῖ πολυσυλλάβους λέξεις.

12. Ἡ μακρὰ μορφή τοῦ μέτρου ἐν τοῖς Ε', ι', ιε', κ', κβ' καὶ λ'.

13. Ἡ ὑπέρμετρος μορφή ἐν τῷ Ε', ιθ'.

14. Τονικαὶ ἀνωμαλῖαι ἐν τοῖς Ε', δ', ιδ', ιζ', λς', ΙΓ', ιγ' καὶ ΙΓ' δ¹.

15. Ἐλαφρὰ παράβασις τῆς ὁμοτονίας ἐν τοῖς Ε', ιδ', κζ' καὶ ΙΓ', ιγ'.

16. Ἡ μακρὰ μορφή ἐν τοῖς Ε', κ', κα' καὶ κθ'. Τονικὴ ἀνωμαλία ἐν τῷ Ε', κβ'.

17. Μετρικαὶ ἢ τονικαὶ ἀνωμαλῖαι ἐν τοῖς Ε', α¹, β', ΙΓ', α' καὶ ἐν τοῖς Ε', ιη', κα', κδ' καὶ ΙΓ', θ'.

18. Ἄνωμαλῖαι εἰς ἰσοσυλλαβίαν καὶ ὁμοτονίαν ἐν τοῖς Ε', λε' καὶ ΙΓ', β'.

19. Ἡ μακρὰ μορφή ἐν τῷ Ε', ι'. Δυσδιάκριτος ὁ χωρισμὸς τῶν δύο μέτρων εἰς πολλοὺς μακαρισμοὺς (Ε', β', γ', ι', ιθ', κε', κθ', λα', λγ', λδ', λε', λς', λζ', ΙΓ', α' β', κγ', λγ', λδ', λε', ΙΓ', β¹ καὶ γ¹).

20. Ἡ μακρὰ μορφή ἐν τοῖς Ε', ζ', ιδ', κε' καὶ ΙΓ', ιγ'. Τὰ δύο κῶλα φέρονται ἠνωμένα ἐνίοτε (Ε', ε', κδ', κζ', κη' καὶ λς') ἢ καὶ πῶς ἀποκλίνοντα τοῦ τονικοῦ προτύπου (βλ. π.χ. Ε', κε').

21. Τονικαὶ ἀνωμαλῖαι ἐν τοῖς Ε', ζ', κβ' καὶ λβ'.

22. Ὑπέρμετρον ἐν τῷ Ε', ις'.

$$5 \text{ —υυ(υ)}^1 \text{ υυ— / υ—υ}^2 \text{ υ—υυ}^3$$

* * *

Ε'. *Ηχος πλάγ. τοῦ α'.

α'. Τὰ Στιχηρὰ προσόμοια Α', νε'—ξ', ψαλλόμενα βάσει τοῦ αὐτομέλου *Χαίροις ἀσκητικῶν*, ἀκολουθοῦν τὸ κατωτέρω σχῆμα:

$$\begin{array}{l} \text{—υ υυυ— υυ—} \\ \bar{\text{υ}}\text{υυ—υ υυ—υ}^4 \text{ υ—υυ} \\ \text{υ—υυ υυ—υ / } \bar{\text{υ}}\text{υυ—υ υ—} \\ \text{υυ— υ—υ / } \bar{\text{υ}}\text{υ—υυ} \\ 5 \text{ υ— } \bar{\text{υ}}\text{υ—υυ / υυ—υ υ—υυ} \\ \bar{\text{υ}}\text{υυ—υ}^5 \text{ / υυ—υ υ—υυ} \\ \text{υυ—υυ}^6 \text{ / } \bar{\text{υ}}\text{υ—}^7 \text{ υυ—υυ} \\ \text{—υ } \bar{\text{υ}}\text{υ}^8 \text{ υ—υυ / υ—υ}^9 \text{ υ—υυ} \\ \text{—υυ —υυ —υ / υ}\bar{\text{υ}} \text{—υυ —υυ} \\ 10 \text{ υ—υ}^{10} \text{ υ—υ} \\ \bar{\text{υ}}\text{υ—υ}^{11} \text{ } \bar{\text{υ}}\text{υ—υ / υ—υ}^{12} \text{ —υυ} \end{array}$$

β'. Οἱ Μακαρισμοὶ Σ', α'—λδ', Ζ', α'—ε' καὶ ΙΔ', α'—λζ', ψαλλόμενοι βάσει τοῦ αὐτομέλου *Ὁ ληστής ἐν τῷ σταυρῷ*, συμφωνοῦν πρὸς τὸ ἀκόλουθον μετρικὸν σχῆμα:

$$\begin{array}{l} (\text{υ})\text{υυ—υ}^{13} \text{ υυ—} \\ (\text{υ})\bar{\text{υ}}\text{υ—υ}^{14} \text{ υυ— υυ—} \end{array}$$

1. Ἡ μακρὰ μορφή εἰς ἑννέα μακαρισμοὺς (Ε', ζ', ζ', ιδ', κβ', κε', λβ', λγ', λη' καὶ ΙΙ', ιγ'). Διαφορὰ τόνου ἐν τοῖς Ε', ιη' καὶ ΙΙ', α¹.
2. Συχνὴ ἐναλλαγὴ παρατηρεῖται ἐκ τοῦ μεσοτονικοῦ εἰς τὸ δακτυλικὸν μέτρον, σπανιώτερον δὲ εἰς τὸ ἀναπαιστικόν.
3. Ἐνωμαλία *τις* ἐν τῷ Ε', λζ' (βλ. καὶ χφ. Ο, f. 40r).
4. Ἐσωτερικὸς καὶ μουσικὸς (δεύτερος) τόνος ἐν τῷ Α', νθ'.
5. Ἐνωμαλία *τονική* ἐν τῷ Α', ξ'.
6. Τονικαὶ τινες ἠνωμαλῖαι ἐν τοῖς Α', νε' καὶ Α', νθ'.
7. Διάφορος χωρισμὸς τῶν μέτρων ἐν τῷ Α', νζ'.
8. Ἐξαιρέσεις ἐν τῷ Α', νς'.
9. Μὴ κανονικὸς χωρισμὸς λόγῳ τῆς πολυσυλλάβου λέξεως ἐν Α', νζ'.
10. Ἐνωμένα τὰ δύο μέτρα ἐν τῷ Α', νη'.
11. Τὰ δύο μέτρα συνδέονται ἐσωτερικῶς ἐν τοῖς Α', νε' καὶ Α', νη'.
12. Καὶ ταῦτα τὰ μέτρα φέρονται ἠνωμένα ἐν τῷ Α', νθ'.
13. Ἡ μακρὰ μορφή ἀπαντᾷ ἐν τοῖς Ζ', ε', ιδ', ιε', καὶ ΙΔ', λδ'. Σημειωτέον, ὅτι καὶ ἐν τῇ Παρακλητικῇ ἀπαντᾷ ἡ μορφή αὕτη συχνάκις.
14. Ἡ μακρὰ μορφή ἐν τοῖς Ζ', α', θ', ιθ', Ζ', δ', ε', ΙΔ', δ' καὶ η'. Παράβασις ὁμοτονίας ἐν τῷ Ζ', κθ'.

$$\begin{aligned} & \text{υυ—υ}^1 \text{ υυ}\bar{\text{υ}}(\text{υ})^2 / (\text{υ})\text{υυ—υ}^3 \text{ υυ—υ} \\ & \bar{\text{υυ}}—^4 \text{ υ—υ}^5 \text{ υυ—}^6 \\ 5 & \text{υ}\bar{\text{υ}}(\text{υ})^7 \text{ υ—υυ} \end{aligned}$$

* * *

5'. Ἦχος πλάγ. τοῦ β'.

α'. Τὰ Στιχηρὰ προσόμοια Α', ξζ'—οε' ψάλλονται κατὰ τὸ αὐτόμελον
'Ὀλην ἀποθέμενοι, ἀκολουθοῦντα τὸ ἐπόμενον μετρικὸν σχῆμα:

$$\begin{aligned} & \text{—υ}^8 \bar{\text{υυ}}—\text{υυ} / \text{υυυ—}^9 \text{ υυ—υ} \\ & \text{υυ—}^{10} \text{ υ—υυ} / \text{υυ— υ—υυ} / \bar{\text{υυ}}—\text{υυ} \\ & \text{υυ—}^{11} \text{ —υυ} / \text{υυ—}^{12} \text{ υ—υ} \\ & \bar{\text{υυ}}—\text{υ}^{13} \bar{\text{υυ}}—\text{υυ} \\ 5 & \bar{\text{υυ}}^{14} \text{ υ—υυ} / \bar{\text{υυυ}} \text{ υ—υ υ—υυ} \\ & \text{υ—υυ υ—υυ} / \bar{\text{υυ}}^{15} \text{ υυ— } \bar{\text{υυ}}—\text{υυ} \end{aligned}$$

1. Ὁ ὁμιογράφος δὲν ἀκολουθεῖ πιστῶς τὸ αὐτόμελον, ὡς πρὸς τὸν τόνον. Ἐν τοῖς ζ', β' καὶ γ' ἀναγκαῖα συνίζησις διὰ τὴν εὐδωσιν τοῦ μέτρου.

2. Ἡ μακρὰ μορφή ἐν τῷ Σ', η'. Κενὰ ἢ τονικαὶ ἀποκλίσεις ἐν τοῖς Σ', κ' καὶ κγ' ζ', ι', λβ', Ζ', α', β' καὶ γγ' Σ', ιδ' καὶ ΙΔ', λε'.

3. Ἡ μακρὰ μορφή ἐν τοῖς ζ', α', γ', ιε', κβ' καὶ κε'.

4. Τὸ μέτρον γίνεται μεσοτονικὸν ἐν τοῖς ζ', λβ', ΙΔ', κ' καὶ λε'. Περιπτώσεις συνίζησεων χάριν τοῦ μέτρου ἐν τοῖς ζ', α' καὶ ΙΔ', θ'.

5. Προβλήματα τονισμοῦ ἐν τοῖς ζ', ε', η', κα', κς', κθ', λα', Ζ', δ', ε', ΙΔ', γ', λς' καὶ λζ'.

6. Τὸ μέτρον ἐλλιπὲς (υ—) ἐν τοῖς ζ', κζ', Ζ', α', ΙΔ', ιδ' καὶ κη'.

7. Ἡ μακρὰ μορφή ἐν τοῖς ζ', ιε', ιη' καὶ κθ'. Ὁ συνήθης μεσοτονικὸς ἐναλλάσσεται συχνάκις: α) εἰς ἀναπαιστικὸν (ζ' ζ', ια', ιζ', κα', κε', κη', Ζ', α', ΙΔ', θ', κγ', κς' καὶ λδ') καὶ β) εἰς δακτυλικὸν (ζ', θ', ιγ', κ', κζ', λ', λβ', λδ', Ζ', ε', ΙΔ', η', ιθ', κζ' καὶ λζ').

8. Ἠνωμένον μετὰ τοῦ δευτέρου μέτρου ἐν τοῖς Α', ξη', ο', οα', οδ' καὶ οε'.

9. Τὸ β' ἡμιστίχιον φέρεται ἠνωμένον ἐν τοῖς Α', ξζ', ξη', ξθ', οβ', ογ' καὶ οε'. Ἄνωμαλία μετρικὴ ἐν τῷ Α', ξη' (βλ. Πάσχου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 211).

10. Κυματισμὸς μετὰ τοῦ συνήθους ἀναπαιστικοῦ καὶ τοῦ μεσοτονικοῦ (Α', ξζ', οβ' καὶ οδ') ἢ τοῦ δακτυλικοῦ (Α', οε').

11. Ἄνωμαλία εἰς τὸν γραμματικὸν καὶ μουσικὸν τόνον ἐν πολλοῖς. Τὰ δύο μέτρα φέρονται ἠνωμένα ἐν τοῖς Α', οα' καὶ οβ'.

12. Τὰ δύο μέτρα ἠνωμένα ἐν τῷ Α', οα'.

13. Ἠνωμένον μετὰ τοῦ δευτέρου ἐν τοῖς Α', ο' καὶ οδ'.

14. Τὰ δύο μέτρα ἠνωμένα ἐν τοῖς Α', ξθ', οβ' καὶ ογ'. Τονικὸς κυματισμὸς εἰς τὸ πρῶτον μέτρον μετὰξὺ λαμβικοῦ (π.χ. Α', οα') καὶ τροχαϊκοῦ (Α', ογ').

15. Ἠνωμένον πρὸς τὸ ἐπόμενον ἐν τοῖς Α', οδ' καὶ οε'.

—υ¹ υ—υ / υ—υ² υ—υυ υ—
 υυυ—υ υ—υυ / υ—υ³ υ—υυ

β'. Οἱ *Μακαρισμοὶ Ζ', ζ'—λζ'* καὶ *ΙΕ', α'—λζ'*, ψαλλόμενοι βάσει τοῦ αὐτομέλου *Μνήσθητί μου* (ῆ: Ἦ τὸ χαῖρε), ἀκολουθοῦν τὸ κάτωθι μετρικὸν σχῆμα:

(υ) ῡυ—υ⁴ ῡυ—υ ῡυ—υ
 υυ—υ⁵ υ—υ⁶ υ—υυ
 (υ) ῡυυ—υ⁷ / (υ) υυυ⁸ υ—υυ

* *
 * *

Ζ'. Ἦχος βαρῦς.

α'. Ο Βλάσταρῆς δὲν ἔγραψε *Στιχηρὰ* διὰ τὸν παρόντα ῆχον. Οἱ *Μακαρισμοὶ Η', α'—λ'* καὶ *ΙΣ', α'—λζ'*, οἱ ὁποῖοι ψάλλονται βάσει τοῦ αὐτομέλου *ᾠραῖος ἦν καὶ καλός*, ἀκολουθοῦν τὸ ἐπόμενον σχῆμα:

(υ) ῡυυ—⁹ υυ—¹⁰ υ—υ
 υυ— υυ—¹¹ υ—¹²
 υ—ῡ¹³ υ—υ ῡυυ—¹⁴ / υ—υυ¹⁵ υ—υ
 ῡυυ—¹⁶ υυυ—¹⁷

1. Ποικιλία τονισμῶν καὶ μέτρων: ἐπικρατέστερον εἶναι τὸ δακτυλικὸν (Α', ξη', ο', οβ' καὶ οδ'), ἀκολουθεῖ τὸ μεσοτονικὸν (Α', οα', ογ' καὶ οε'), ἔπεται δὲ τέλος τὸ ἀναπαιστικὸν (Α', ζζ' καὶ ξθ').

2. Ἐλαφρὰ παράβασις ὁμοτονίας ἐν τῷ Α', οα'.

3. Τὸ σύνθηδες (μεσοτονικὸν) μέτρον μεταβάλλεται εἰς δακτυλικὸν ἐν τοῖς Α', οδ' καὶ οε'.

4. Ἦ μακρὰ μορφή ἐν τοῖς ΙΕ', κη' καὶ λα'.

5. Τονικὴ διαφορὰ ἐν τῷ ΙΕ', δ'.

6. Συχνὴ παράβασις τῆς ὁμοτονίας (Ζ', ι', ιγ', ιδ', λς', λζ', ΙΕ', ια', ιε', κβ' καὶ κδ').

7. Ἐὰν δὲν ἰσχύσῃ συνίζησις, ἡ μακρὰ μορφή ἐν Ζ', κθ'.

8. Ἦ μακρὰ μορφή ἐν τοῖς Ζ', ζ', θ', κγ', ΙΕ', δ' καὶ ις'.

9. Ἦ μακρὰ μορφή ἐν τοῖς ΙΖ', β', ε', ζ' καὶ ιδ'. Ἐναλλαγὴ πρωτεύοντος καὶ δευτερεύοντος τόνου εἰς τὸ ἥμισυ περίπτου τῶν μακαρισμῶν τοῦ ῆχου.

10. Παράβασις ὁμοτονίας ἐν τοῖς Η', ια' καὶ κς'.

11. Ἀνωμαλία τονισμοῦ ἐν τοῖς Η', ιβ', ιγ', ιε', ις', κε' καὶ κς'.

12. Ἰδιοτυπία τονικὴ ἐν Η', ιζ'.

13. Ἐλαφρὰ τονικὴ ἀπόκλισις ἐν τοῖς Η', η', ιη', κς', κζ', ΙΖ', γ', ε', ιθ' καὶ λς'.

14. Ὁ Βλάσταρῆς ἐγκαταλείπει τὸ αὐτόμελον ἐνταῦθα (υυ—).

15. Δυσχέρεια τονισμοῦ ἐν τοῖς Η', ια', ιθ', κα', κη', ΙΖ', γ', κγ' καὶ λδ'.

16. Ἀσταθὴς ὁ δευτερεύων τόνος, ὁ δὲ κύριος ἐνλίτε πίπτει ἐπὶ γραμματικῶς ἀτόνων συλλαβῶν (Η', η', ιε', ΙΖ', ιδ', κδ' καὶ κς').

17. Τονιζόμενα ἐγκλιτικὰ ἐν Η', ιθ' καὶ κς'.

5 —υῦ¹ —υυ / (υ)ῦυ—² υ—υυ

*
* *

Η'. Ἦχος πλάγ. τοῦ δ'.

α'. Τὰ Στιχηρὰ προσόμοια Α', ος'—ι', ψαλλόμενα βάσει τοῦ αὐτομέλου Ὡ, τοῦ παραδόξου θαύματος, ἀκολουθοῦν τὸ κάτωθι μετρικὸν σχῆμα:

—υ³ υ—υ⁴ υ—υυ⁵

—υ⁶ υ—υ υ—⁷

υυ—υ υ—υυ / υυῦυ⁸ —υυ

υυ—υ⁹ υ—υυ

5 υ—υ¹⁰ —υ υῦυ —υυ(—)¹¹

υ—υ¹² —υ ῦυυ¹³ —υυ

ῦυυ¹⁴ —υυ

—υῦ¹⁵ υ—υυ / ῦυυ—

—υῦ¹⁶ υ—υυ / ῦυυ —υυ(—)¹⁷

β'. Οἱ Μακαρισμοὶ Ζ', λη'—μδ', Θ', α'—ζ', καὶ ΙΖ', α'—λζ', ψαλλόμενοι βάσει τοῦ αὐτομέλου Μνήσθητι ἡμῶν, Χριστέ (ἦ: Ἐξ ὄρους κατασκίου, Λόγε), ἀκολουθοῦν τὸ κάτωθι μετρικὸν σχῆμα:

1. Συχνὴ ἐναλλαγὴ τόνου μεταξὺ α' καὶ γ' συλλαβῆς τοῦ μέτρου.
2. Ἡ μακρὰ μορφή ἐν τοῖς Η', κ' καὶ ΙΖ', ιβ'. Βλ. καὶ ἰδιάζουσαν περίπτωσιν ἐν Η', α' (Υἱός). Τῆς βραχείας μορφῆς ὁ τόνος ἐναλλάσσεται.
3. Τὰ δύο πρῶτα μέτρα ἠνωμένα ἐν τοῖς Α', οζ', π', πς', πη', πθ' καὶ ι'.
4. Ἀναπαιστικὸν εἰς ἕξ στιχηρὰ (Α', οη', π', πε', πς', πζ' καὶ πη').
5. Ἠνωμένον μετὰ τοῦ δευτέρου μέτρου ἐν τοῖς Α', πα', πβ', καὶ πζ'.
6. Ὁ δευτερεύων τόνος ἐναλλάσσεται ἐπὶ τῶν συλλαβῶν τοῦ μέτρου, ὅπερ φέρεται ἠνωμένον πρὸς τὸ ἐπόμενον ἐν τοῖς Α', οζ', οη', π', πδ' καὶ πη'.
7. Ἠνωμένον μετὰ τοῦ προηγούμενου ἐν τοῖς Α', πς' καὶ πη'.
8. Ὁ δευτερεύων τόνος ἐναλλάσσεται συχνάκις μεταξὺ τῆς β' καὶ τῆς γ' συλλαβῆς.
9. Τὰ δύο μέτρα ἠνωμένα ἐν τοῖς Α', ος' καὶ π'.
10. Ἀνωμαλία τονικὴ ἐν τῷ Α', πς'.
11. Ἡ βραχεῖα μορφή εἰς τέσσαρα μόνον στιχηρὰ (Α', πε', πη', πθ' καὶ ι').
12. Τὰ δύο πρῶτα μέτρα φέρονται ἠνωμένα εἰς ἑπτὰ στιχηρὰ (Α', οζ', οθ', π', πδ', πζ', πη' καὶ πθ'). Ἡ ὁμοτονία διασπᾶται πως ἐν τοῖς Α', πη' καὶ πθ'.
13. Τὰ δύο τελευταῖα μέτρα φέρονται πολλακίς ἠνωμένα.
14. Ὡσαύτως καὶ τὰ δύο ταῦτα φέρονται ἠνωμένα συχνάκις.
15. Τοῦτο ποικίλλει (δακτυλικὸν-ἀναπαιστικὸν-μεσοτονικὸν) λόγῳ ἐναλλαγῆς τοῦ τόνου· ἐπικρατέστερον τὸ πρῶτον.
16. Ὁ ἑνατος στίχος εἶναι σχεδὸν ὅμοιος πρὸς τὸν ὕψοον, ἐκτὸς τῶν δύο ἀτόνων συλλαβῶν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐνάτου.
17. Ἡ μακρὰ μορφή τοῦ μέτρου ἐν τοῖς Α', ος', πγ', πδ', πς', πη' καὶ πθ'.

$$\begin{aligned} & (\upsilon) \text{---} \upsilon\upsilon^1 \upsilon \text{---}^2 / \upsilon \text{---} \upsilon^3 \bar{\upsilon}\upsilon \text{---} \upsilon^4 \\ & \text{---} \upsilon\upsilon^5 \upsilon \text{---}^6 / \upsilon \text{---} \upsilon^7 \upsilon\upsilon \text{---} \upsilon^8 \\ & \bar{\upsilon}\upsilon\upsilon \text{---} \upsilon^9 (\upsilon) \upsilon \text{---} \upsilon^{10} \bar{\upsilon}\upsilon\upsilon \text{---} \upsilon \\ & (\bar{\upsilon}) \upsilon\bar{\upsilon}\upsilon \text{---} \upsilon^{11} \upsilon\upsilon \text{---} \upsilon\upsilon^{12} \end{aligned}$$

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Η ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΩΝ ΥΜΝΩΝ.

Οἱ ὕμνοι τοῦ Ματθαίου Βλάσταρη παραδίδονται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλα ἔργα του (ιδίᾳ τὸ «Σύνταγμα», καὶ τὸ «Κατὰ Λατίνων»), μόνον ὑπὸ τριῶν κωδίκων, ἦτοι:

α) Τοῦ Σ, Ἱστορικοῦ Μουσείου (ἄλλοτε: Συνοδικῆς Βιβλιοθήκης) τῆς Μόσχας, ἀρ. 149 (Vladimir 327), τοῦ ἔτους 1342.

β) Τοῦ Ο, τῆς ἐν Ὁξφόρδῃ τῆς Ἀγγλίας Bodleian Library, Selde-nianus 44 (νῦν: Arch. Seld. ἀρ. Β. 49), τοῦ ιδ' αἰῶνος. Καί,

γ) τοῦ L, τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Λειμῶνος τῆς Μυτιλήνης, ἀρ. 7, τοῦ ἔτους 1421.

1. Ἡ μακρὰ μορφή μόνον ἐν τῷ Ζ', λθ'. Τὸ πρῶτον μέτρον παρουσιάζεται μεσοτονικὸν εἰς τοὺς Ζ', λη', μα', ΙΖ', ις' καὶ ιη', ἐνῶ τὰ δύο πρῶτα φέρονται ἠνωμένα ἐν τοῖς Ζ', μδ', Θ', α', β', ΙΖ', ιδ', κγ', κδ', λδ' καὶ λζ'.

2. Ἡ τομῆ σαφής, ἐκτὸς δύο περιπτώσεων (βλ. Ζ', λη' καὶ ΙΖ', λβ').

3. Τονικὴ τις ἀνωμαλία ἐν τοῖς ΙΖ', κα' καὶ κζ'.

4. Δυσχέρεια χωρισμοῦ λόγῳ πολυσυλλάβων λέξεων (19 ἐπὶ συνόλου 34).

5. Τὸ πρῶτον μέτρον παρουσιάζεται μεσοτονικὸν ἐν τοῖς Ζ', λη', μ', ΙΖ', ε', ις', ιζ', ιθ' καὶ λς', φέρεται δὲ ἠνωμένον μετὰ τοῦ δευτέρου ἐν τοῖς Ζ', λθ', μβ', μγ', Θ', α', ζ', ΙΖ', ιδ', ις', κγ', κς', κη', λα' καὶ λδ', ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Θ', ι' παρουσιάζει ποικίλας δυσκολίας λόγῳ κυρίως τῶν μεγάλων λέξεων.

6. Δυσχέρεια ὡς πρὸς τὴν τομὴν ἐν τοῖς ΙΖ', η', ις' καὶ κα'.

7. Τὸ μέτρον φέρεται (ἀνωμάλως) δακτυλικὸν ἐν τῷ Θ', ζ'.

8. ἠνωμένον πρὸς τὸ προηγούμενον ἐν τοῖς Ζ', λθ', μβ', μδ', Θ', β', γ', ε', ΙΖ', ιε', ιη', κ', κς', κη', λ', λα', λδ' καὶ λζ'.

9. Τονικὴ τις ἀπόκλισις ἐν τῷ Ζ', κς'.

10. Τὸ δεύτερον μέτρον, ἠνωμένον συχνάκις μετὰ τοῦ ἐπομένου, παρουσιάζει τονικὰς τινὰς ἀνωμαλίας ἐν τοῖς Ζ', μβ' καὶ ΙΖ', ιε', μετρικὰς δὲ ἀνωμαλίας ἐν τοῖς Θ', γ' καὶ ΙΖ', ιη'.

11. Ἡ μακρὰ μορφή ἀπαντᾷ ἐν τοῖς Θ', ζ', ΙΖ', θ' καὶ ις'.

12. Τὰ δύο μέτρα φέρονται ἠνωμένα ἐν τοῖς Θ', β', δ', ζ', ΙΖ', ιβ', ιγ', ις', ιζ', κ', κβ', κδ', κς', κη', λ' καὶ λβ'.

α'. Ὁ Κώδιξ Σ.

Ὁ κώδιξ οὗτος, εὐρισκόμενος σήμερον —ὡς καὶ τὰ πλεῖστα τῶν χφφ τῆς Συνοδικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας¹— ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου τῆς Μόσχας, ἀνῆκεν ἄλλοτε εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Ἰβήρων τοῦ ἀγίου Ὁρους². Ὑποπτεύομεν ὅτι εἶναι πῶς ἀρχαιότερος τοῦ κώδικος Ο (τῆς Ὁξφόρδης), περὶ τοῦ ὁποίου ἀπλῶς γνωρίζομεν ὅτι ἐγράφη κατὰ τὸν ἰδ' αἰῶνα. Τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα κατωτέρω παρέχομεν διὰ τὸν κώδικα, εὕρομεν —πρὶν ἢ ἀποκτήσωμεν τὰς μικροφωτογραφίας του ἐκ Μόσχας— καὶ ἐν τῇ περιγραφῇ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμ. Vladimir³.

Ὁ κώδιξ εἶναι περιγαμηνός, ἔχει 393 φύλλα (διαστάσεων 26,6X20,3) καὶ ἐγράφη κατὰ Ἰανουάριον (ἐλαβ: πέρας ἢ γραφή αὐτοῦ)⁴ τοῦ ἔτους 1342, ὡς μᾶς πληροφορεῖ αὐτὸς ὁ γραφεὺς τοῦ κώδικος. Ἐκάστη σελὶς τῶν φύλλων φέρει 32 γραμμὰς κειμένου.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ κώδικος ἀποτελοῦν κυρίως ἔργα τοῦ Βλάσταρη, ἦτοι: Σύνταγμα, Συνόψεις νομοκανονικαὶ (Ἰω. Νηστευτοῦ, Νικήτα Ἡρακλείας. Νικηφόρου Κων/πόλεως καὶ Ἰωάννου Κίτρους), Κατάλογοι ὁφφικίων, Λατινικαὶ νομικαὶ λέξεις, Κατὰ Λατίνων, Περὶ τοῦ ἀζύμου, Περὶ τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, Περὶ τῶν ἀγίων Πατέρων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, Πρὸς Ἰουδαίους. Τὰ ὕμνογραφήματα τοῦ Ματθαίου, τὰ ὁποῖα κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐνταῦθα, καταλαμβάνουν τὰ φύλλα 381^v-391^r τοῦ κώδικος. Πρόκειται περὶ τῶν Μακαρισμῶν τοῦ Πεντηκοσταρίου, ἦτοι τῶν ὕμνων τῶν ὁμάδων Β'—Θ' τῆς ἡμετέρας ἐκδόσεως⁵.

Ἄξιον σημειώσεως τυγχάνει τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Μακαρισμοὶ τῆς ὁμάδος Θ', οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀφιερωμένοι εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν ἀγίων Πάντων καὶ φέρουν τὴν ἀκροστιχίδα Ματθαῖος ὕμνον ὀρθοῶν Χριστῶ φέρει, Μοναχός, παραδίδονται εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κώδικας (ἦτοι τῆς Μόσχας καὶ τῆς Ὁξφόρδης) ἡμιτελεῖς. Ἐκ τῶν πρώτων ἑπτὰ μακαρισμῶν (Ματθαῖο—), οἱ ὁποῖοι ἐσώθησαν, δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐάν ποτε συνετέθη ὁλόκληρος ἢ ἐνόηθη τῶν ὕμνων (τῶν 37 στοιχείων τῆς ἀκροστιχίδος), ἢ ἐὰν αὕτη ἐγράφη ἐξ ἀρχῆς ἐλλιπής, πρᾶγμα λίαν πιθανόν.

1. Βλ. *M. Richard*, Répertoire (β' ἐκδ.) Paris 1958, σελ. 165 ἐξ.

2. Βλ. Ἀρχιμ. Ἰακώβου (Βατοπεδινού), Ἡ ἐν Μόσχᾳ Συνοδικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Χειρογράφων. Ἐπιτομὴ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμ. Βλαδημίρου ρωσιστὶ ἐκδοθέντος Καταλόγου τοῦ τμήματος τῶν ἐλληνικῶν χειρογράφων τῆς ἐν τῷ Κρεμλίῳ Βιβλιοθήκης. Ἐν Μόσχᾳ 1899, σελ. 15. Πρβλ. *Vladimir*, Κατάλογος..., σελ. 476.

3. Βλ. *Κατάλογος*, σελ. 476-479.

4. Εἰς τὸ τέλος τῶν Μακαρισμῶν καὶ ἐν τῷ φύλλῳ 391^r ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθος σημείωσις τοῦ γραφέως: «Ἐτελειώθη, μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἰνδικτιῶνι δεκάτῃ, ἐν ἔτει Ζσ' πεντηκοστῶ» (ἦτοι: 6850=1342).

5. Βλ. *Vladimir*, ἔνθ' ἀν., σελ. 478.

Ἡ γραφή καὶ αἱ διαφοραὶ τῶν δύο κωδίκων —εἰς ὅσους τοὐλάχιστον ὕμνους ἀπὸ κοινοῦ περιέχουν— εἶναι ὑπὲρ τοῦ κώδικος τῆς Ὁξφόρδης, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι εἶναι βελτιωμένη καὶ ἐπηρευμένη ἐκφρασις (ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ὕμνους τοῦ Ματθαίου) τοῦ κώδικος τῆς Μόσχας. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἐκ τῶν σημειουμένων διαφορῶν, ἔστω καὶ ὀλίγων σχετικῶς, εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον τοῦ apparatus criticus. Χωρὶς ἀμφιβολίαν, ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν κειμένων τῶν δύο κωδίκων, τελειότερον καὶ πληρέστερον παρουσιάζεται τὸ τοῦ κώδικος *O*. Ἐπιβάλλεται, λοιπόν, ἡ ἐρώτησις: ὁ κώδιξ *Σ* εἶναι ἀπόγραφον τοῦ *O*, μὲ τὰ λάθη καὶ τὰς ἐλλείψεις τὰς ὁποίας ἔχει, ἢ ὁ *O* εἶναι ἐπιμεμελημένη καὶ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ διωρθωμένη καὶ ἐπηρευμένη ἐκδοσις τοῦ *Σ*; Τὸ ὅτι, βεβαίως, ὁ *Σ* εἶναι τοῦ ἔτους 1342, ὅτε ἔζη ἀκόμη ὁ ἡμέτερος ποιητής, ὡς καὶ τὸ ὅτι τὸ ἄλλο περιεχόμενον τῶν δύο κωδίκων (ἐξαιρέσει τῶν *Κατὰ Λατίνων* καὶ *Πρὸς Ἰουδαίους* λόγων του) δὲν εἶναι ὅμοιον, μᾶς προδιαθέτει νὰ κλινωμεν ὑπὲρ τῆς δευτέρας ἀπόψεως, μὲ τὴν πρόσθετον παρατήρησιν, ὅτι ὁ *O* περιέχει περισσοτέρους ὕμνους, τοὺς ὁποίους δυνατὸν ὁ ποιητής νὰ συνέθεσεν εἰς ἐπίμμενα ἔτη, ὀλίγον ἴσως πρὸ τῆς κοιμήσεώς του. Πρὸς τὴν ἀποδοχὴν αὐτῆς τῆς ἀπόψεως μᾶς ὠθεῖ καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν περιεχόμενον τοῦ μακαρισμοῦ *IZ*, *ιβ'*:

*Ὅρον ὁ ἐμὸς λαμβάνει ἤδη βίος
καὶ ἡ τῆς ψυχῆς, Παρθένε, μοχθηρία
ἐκ πονηρᾶς συνθηθείας οὐκ ἀλλοιοῦται,
ἀλλὰ τῇ σῇ πρεσβείᾳ σῶσόν με¹.*

* * *

β'. Ὁ Κώδιξ O.

Ἐκ τῶν *Coxe*² *nitide exaratus* (=λαμπρῶς ἐκπονηθεὶς) κώδιξ *O* εἶναι περγαμηνός, ἄριστα μέχρι τῆς σήμερον διατηρούμενος, καὶ περιέχει 197 φύλλα, διαστάσεων 28,9×21,1 ἑκατ. Ἡ γραφή τοῦ κώδικος εἶναι λίαν ἐπιμεμελημένη καὶ χαρακτηριστικὴ τοῦ ἰδ' αἰῶνος, κατὰ τὸν ὁποῖον καὶ ἐγράφη, μετ' ἐλαχίστων δὲ λαθῶν. Ἀπὸ τοῦ φύλλου 54^r καὶ ἐξῆς ἡ γραφή παρουσιάζεται ἐλαφρῶς πῶς διαφέρουσα, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι τῆς αὐτῆς χειρὸς καὶ ἡ συνέχεια —βραδύτερον πῶς ἴσως— ὡς δεικνύουν τὰ παλαιογραφικὰ συμπλέγματα καὶ ἄλλαι χαρακτηριστικαὶ λεπτομέρειαι. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ φύλλου 52^r, ἐκάστη σελὶς περιέχει 30 γραμμὰς κειμένου, ἀπὸ δὲ τοῦ φύλλου 54^r καὶ ἐξῆς (μέχρι τέλους) 32. Ἡ διὰ βύρσης, νέα μᾶλλον, βι-

1. Βλ. *χφ. O*, f. 51v.

2. Βλ. *H. O. Coxe*, Bodleian Library. I. Greek Manuscripts, Oxford 1969 (φωτοτ. ἐπανέκδ. τῆς ἐκδ. τοῦ 1853), στ. 606.

βλιοδεσία τοῦ κώδικος ἀρκούντως καλή, φέρουσα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὑμνογράφου ἀνάγλυφον: Matth. Blastares. Ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος καὶ δὴ ἐν τῷ φύλλῳ 1^Γ, ἐκτὸς τῶν δοκιμίων κονδυλίου ἄρξου *χείρ μου κλπ.*, διακρίνονται καὶ οἱ κατὰ καιροὺς ἀριθμοὶ τοῦ χειρογράφου: 3379· Mss Arch., B. 49. Seld¹. Arch. Seld. B. 49. Ἐξ αὐτῶν ὁ τελευταῖος εἶναι καὶ ὁ σημερινὸς ἀριθμὸς τοῦ κώδικος *O*.

Ἐκ τῶν φύλλων τοῦ κώδικος παραμένουν λευκὰ τὰ κάτωθι: α) τὰ φύλλα 1^ν—11^ν (πρὸ τῆς κανονικῆς ἀριθμήσεως), 20^ν (τὸ ἡμισυ καὶ κάτω μέρος, λόγῳ τέλους τῆς πρὸς τὸν Sire Guy de Lusignan ἐπιστολῆς), 27^Γ (κατὰ τὰ τρία τέταρτα, λόγῳ ἐπίσης τέλους τοῦ θέματος), δύο μεταξὺ τῶν 53^ν καὶ 54^Γ (ἐκτὸς ἀριθμήσεως) — ἴσως κατελείφθησαν διὰ τὴν πιθανὴν συμπλήρωσιν τῶν Μακαρισμῶν; Λευκὰ εἶναι ἀκόμη τὰ φύλλα 99^ν καὶ 196^Γ-197^ν.

Ἄ ὁ κῶδιξ *O* περιέχει ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον κείμενα τοῦ Μαθαίου Βλάσταρη, καὶ μᾶς παραδίδει, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐσημειώθη, τὴν πληρεστέραν καὶ τελειότεραν συλλογὴν τῶν ὕμνων του, περιλαμβάνουσαν τὰ Στιχηρὰ καὶ τοὺς Μακαρισμοὺς τοῦ Πεντηκοσταρίου, ὡς καὶ τοὺς Μακαρισμοὺς τῶν ὀκτῶ ἡχῶν (φύλλα 27^ν—53^Γ). Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐνιαχοῦ ἀπαντωμένων κηροσταγμάτων καὶ τῆς ἐκ τῆς χρήσεως τριβῆς τοῦ μέρους τούτου τοῦ κώδικος, πρέπει νὰ ἐχρησιμοποιήθη ἄλλοτε ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ Μονῆς τινος καὶ διὰ λειτουργικοὺς σκοποὺς. Πιθανῶς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἱερὰν Μονὴν τοῦ κυρ-Ἰσαάκ, ὅπου ἐμόναζεν ὁ ἡμέτερος ποιητῆς-ἱερομόναχος.

Τὰ τροπάρια τῶν ὕμνων εἶναι γεγραμμένα, ὡς συνήθως, καταλογάδην, μὲ τὰ γνωστὰ ἐνδιάμεσα ἐρυθρὰ διαχωριστικὰ σημεῖα (πρὸς διάκρισιν τῶν στίχων) καὶ ἐρυθρὰ πρωτογράμματα. Τὰ «τυπικὰ» σημειώματα, ὀδηγίαι ἢ διατάξεις, αἱ γλῶσσαι εἰς τὰ περιθώρια, ὡς καὶ οἱ τίτλοι τῶν ἔργων, εἶναι δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων ἐπίσης.

Τῶν ποιητικῶν ἔργων τοῦ Βλάσταρη προηγοῦνται δύο μικρὰ κείμενά του, ἥτοι ἢ πρὸς τὸν Sire Guy de Lusignan Ἐπιστολὴ (φύλλα 1^Γ-20^ν) καὶ ὁ *Περὶ τοῦ ἐφθοῦ σίτου* λόγος (φύλλα 21^Γ-27^Γ), ἐπονται δὲ τὰ δύο μεγάλα θεολογικὰ-ἀντιρρητικὰ ἔργα του, ἥτοι τὸ *Κατὰ Λατίνων* (ὀλόκληρον, μὲ τὰς ὑποδιαίρέσεις του δι' ἐρυθρῶν τίτλων, φύλλα 54^Γ-99^Γ), καὶ οἱ πέντε μεγάλοι Πρὸς Ἰουδαίους λόγοι (φύλλα 100^Γ-195^ν).

Ἄ ὁ κῶδιξ *O* εἶναι — ὡς ἤδη ἐσημειώθη ἀνωτέρω — ὄχι μόνον διὰ τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν ὕμνων τοῦ Βλάσταρη ὁ πληρέστερος καὶ ὁ βασικώτερος, ἀλλὰ καθαρώτατος καὶ πολυτιμώτατος καὶ διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἄλλων θεολογικῶν-ἀντιρρητικῶν ἔργων του.

1. Ὁ προτελευταῖος ἀριθμὸς τοῦ κώδικος (Seldenianus 44) δὲν διακρίνεται καλῶς.

*
* *

γ'. 'Ο Κώδιξ L.

'Ο κώδιξ L είναι τὸ ὑπ' ἀριθ. 7 χειρόγραφον τῆς παρὰ τὴν Μήθυμναν τῆς Μυτιλήνης 'Ι. Μονῆς Λειμῶνος¹. Εἶναι χαρτῶς, διαστάσεων 0,29×0,22 (γεγραμμένη ἐπιφάνεια 0,21×0,14) καὶ ἔχει σήμερον 420 φύλλα². Ἡ διὰ βύρσης μετὰ ξυλίνων πινακίδων παλαιὰ βιβλιοδεσία κοσμεῖται διὰ δικεφάλων ἀετῶν, σταυρῶν, ροδαρίων ὡς καὶ δέκα μικρῶν ὄρειχαλκίνων διακοσμητικῶν πλακῶν. Εἶναι γεγραμμένος ὑπὸ καλλιγράφου ὄντως χειρὸς καὶ ἐπὶ στιλπνοῦ χάρτου, ἐγράφη δέ, ὡς ἐπ' αὐτοῦ σημειοῦται³, κατὰ τὸ ἔτος 1421.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ κώδικος εἶναι κυρίως νομοκανονικόν. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ χφ καταλαμβάνουν τὰ νομοκανονικὰ ἔργα τοῦ Βλάσταρη (Σύνταγμα καὶ Συνόψεις, φύλλα 1-164^v) καὶ τοῦ Κων/νου Ἀρμενοπούλου ('Εξάβιβλος καὶ Ἐπιτομή, φύλλα 224^v-378^r). Εἰς τὰ τελευταῖα φύλλα τοῦ κώδικος ὑπάρχουν πολλαὶ σημειώσεις-ἐνθυμήσεις, λαϊκαὶ ἐπιφθαι, συνταγαὶ κλπ., ἐνδιαφέρουσαι τὴν ἱστορίαν τῆς 'Ι. Μονῆς ἢ τῆς Λέσβου γενικώτερον.

Μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Βλάσταρη καὶ τοῦ Ἀρμενοπούλου ὑπάρχουν μικρότερα τινὰ ἔργα, νομοκανονικοῦ ἐπίσης χαρακτῆρος, ἀναμέσον δὲ αὐτῶν —δὲν γνωρίζομεν πῶς— εὐρίσκονται καὶ τὰ τροπάρια τῶν Μακαρισμῶν τοῦ Ματθαίου⁴. Εἶναι προσέτι περιεργον, ὅτι τὸ ὑμνογραφικόν τοῦτο ἀπόσπασμα οὔτε ὀλόκληρόν τινα ἐνόητα, ἀλλ' οὔτε καὶ ὅλους τοὺς Μακαρισμοὺς τῆς ἐν ἀρχῇ ἀναγραφομένης ἀκροστιχίδος περιλαμβάνει. Ἐκ τῶν τριάκοντα μακαρισμῶν, τῶν προοριζομένων διὰ τὴν ἐβδομάδα τῆς Πεντηκοστῆς, ἐλλείπουν τὰ πέντε πρῶτα τροπάρια, οὕτως ὥστε ἡ ἀκροστιχὶς νὰ παραμένῃ πως ἀκέ-

1. Ὁφειλομεν χάριτας εἰς τὸν ἅγιον Μηθύμνης κ. Ἰάκωβον καὶ εἰς τὸν καθηγούμενον τῆς 'Ι. Μ. Λειμῶνος, Ἀρχιμ. κ. Νικόδημον (Παυλόπουλον), διὰ τὴν φιλόφρονον ὑποδοχὴν καὶ φιλοξενίαν ὡς καὶ τὰς διευκολύνσεις πρὸς ἔρευναν εἰς τὰ χφφ τῆς ἐν λόγῳ ἱερᾷ καὶ ἱστορικῆς Μονῆς.

2. Κατὰ τὸν Ἀθανάσιον Παπαδόπουλον-Κεραμέα, ὁ ὁποῖος περιγράφει διὰ μακρῶν τὸν κώδικα (τὸ 1888), ἔχει 424 φύλλα. Κατὰ τινὰ σημειώσεις, γραφεῖσαν δέκα ἔτη βραδύτερον, τὰ φύλλα μειώνονται κατὰ τέσσαρα: «Ἀριθμὸς ἑβδομος, φύλλα τετρακόσια εἴκοσι, τὰ δύο ἄγραφα. Ἐμετρήθη τῷ 1898» (βλ. χφ., f. 1r). Βλ. Ἀθαν. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς νήσου Λέσβου ἑλληνικῶν χειρογράφων, ἐν α' Ὁ ἐν Κων/λει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος. Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη, ἤτοι Γενικὸς περιγραφικὸς κατάλογος τῶν ἐν ταῖς ἀνά τὴν Ἀνατολὴν Βιβλιοθήκαις εὐρισκομένων ἑλληνικῶν χειρογράφων, καταρτισθεῖσα καὶ συνταχθεῖσα κατ' ἐντολὴν τοῦ ἐν Κων/λει Ἑλλ. Φιλολογ. Συλλόγου». Παράρτημα τοῦ ΙΗ' τόμου (1888), Κων/λις 1888, σελ. 22-27.

3. Βλ. χφ. f. 378r, ἐνθα ὑπάρχει, δίκην κολοφῶνος, ἡ ἀκόλουθος σημείωσις: «Ἐτελειώθη ἡ παροῦσα βιβλος ἐν ἔτει 'C'λχθ'» (: 6929=1421).

4. Βλ. χφ. L, ff. 209r-210r.

φαλος: «[Ματθαῖος ᾄδει Πνεύματος παρουσίαν], ἐνῶ ἐν τῷ τίτλῳ ἴσταται ὀλόκληρος¹.

Τὸ ὑπὸ τοῦ κώδικος παραδιδόμενον κείμενον τῶν ὕμνων νομίζομεν ὅτι ἀκολουθεῖ σχεδὸν πιστῶς τὸ τοῦ κώδικος τῆς Μόσχας. Ἐχει ἀρκετὰ λάθη, οὐκ ὀλίγας διαφορὰς πρὸς τὸν κώδικα τῆς Ὁξφόρδης, εἰς τινα δὲ σημεῖα διαφέρουν ἀπὸ κοινοῦ (L καὶ Σ) τοῦ κειμένου τοῦ O, συμφωνοῦντες ἄλλοτε μὲ τὴν χειροτέραν² ἄλλοτε δὲ μὲ τὴν καλυτέραν γραφήν³.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης ἀποσπασματικότητος, μὲ τὴν ὁποίαν παρουσιάζεται ὁ ὕμνος τοῦ Ματθαίου εἰς τὸν κώδικα, μεταξὺ κειμένων ἀσχέτων πρὸς αὐτόν, δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ εἰπωμέν τι ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς. Τείνομεν, ὅμως, νὰ πιστεῦσωμεν, ὅτι τὸ ὁμνογραφικὸν τοῦτο ἀπόσπασμα ἐπέλεξεν ὁ ἀνθολόγος, ἢ καὶ ὁ γραφεύς, διὰ τὸν ἀγωνιστικὸν παλμὸν τῆς ἐν αὐτῷ διδασκαλίας περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἰδιαιτέρως δὲ ἐνισχύει τὴν ὡς ἄνω ἄποψιν καὶ τὸ γεγονὸς τῆς ἀνθολογήσεως—εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τοὺς θεολογικοὺς αὐτοὺς Μακαρισμοὺς τοῦ Ματθαίου—καὶ ἄλλων δογματικῶν κειμένων, μὴ αὐστηρῶς νομοκανονικῶν, ὡς εἶναι τὰ «Περὶ ὀρθοδόξου πίστεως» τῶν Ἀναστασίου Πατριάρχου Θεουπόλεως καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας⁴, τὰ «Περὶ αἱρέσεων» τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ⁵ καὶ τὰ «Περὶ τοῦ δόγματος τῶν Ἰακωβιτῶν» τοῦ Δημητρίου, ἐπισκόπου Κυζίκου⁶.

(Συνεχίζεται)

1. Βλ. χφ. f. 209r: «Τῇ ἐβδομάδι τῆς Πεντηκοστῆς. Μακαρισμοί, ὧν ἡ ἀκροστιχὶς αὕτη· Ματθαῖος ᾄδει Πνεύματος παρουσίαν. Ἦχος βαρὺς. Ὁ εἰρμός· Ὁραῖος ἦν».

2. Βλ. π.χ. Μακαρισμοὺς Η', ις' 3, Η', κα' 1 καὶ Η', κε' 4.

3. Βλ. π.χ. Η', κε' 3 καὶ Η', λ' 5.

4. Βλ. χφ. L, ff. 210r-212r.

5. Ἐνθ' ἄνωτ., ff. 212r-224r.

6. Ἐνθ' ἄνωτ., ff. 224v-228r.